

Jemenin tilannekatsaus joulukuussa 2019

Tiivistelmä

Jemenissä on yhä käynnissä sota, jossa on useita osapuolia. Saudi-Arabian johtama liittouma tukee presidentti Abd Rabbo Mansour Hadin hallintoa. Yhdistyneet Arabiemiraatit kuuluvat tähän koalitioon, mutta se tukee myös Southern Transitional Councilia (STC), joka on vahva toimija Etelä-Jemenissä. Hadin hallintoa tukevat joukot ja STC ovat vuonna 2019 taistelleet vastakkain ja keskustelut Etelä-Jemenin hallinnasta ovat yhä auki. Edellä mainitut tahot taistelevat huthi-kapinallisia vastaan, eivätkä rintamalinjat ole viime vuosina muuttuneet merkittävästi. Huthit hallitsevat yhä maan pääkaupunkia ja läntisiä alueita. Eri osapuolet ovat syyllistyneet vakaviin oikeudenloukkauksiin ja rankaisemattomuus on yleistä.

Jo 100 000 ihmisen arvioidaan kuolleen vuodesta 2015 lähtien ja vuonna 2019 taistelut ovat joissain osissa maata kiihtyneet aiheuttaen uusia siviiliuhreja. Jemenissä tehdään ilmaiskuja ja käydään maataisteluita siviilialueilla. Maan humanitaarinen tilanne on edelleen katastrofaalinen. 24 miljoonaa ihmistä on humanitaarisen avun tarpeessa ja noin 3,6 miljoonaa ihmistä on joutunut pakenemaan kodeistaan. Osa palaa takaisin kotiseuduilleen turvattomasta tilanteesta huolimatta, koska olot pakolaisuudessa ovat huonot.

Tilannekatsauksessa on käytetty erilaisia julkisia lähteitä, kuten kansainvälisten järjestöjen ja tutkimuslaitosten tuottamia raportteja ja tietoaaineistoja sekä näitä täydentävää uutismateriaalia, joka on ollut Maahanmuuttoviraston saatavilla raportin kirjoittamishetkellä. Raportissa on seurattu tilannetta 16.12.2019 asti.

Abstract

The war in Yemen continues. Participants are comprised by different factions: Coalition lead by Saudi Arabia supports the government of President Abd Rabbo Mansour Hadi. United Arab Emirates are a part of the coalition but it also supports Southern Transitional Council, STC, which is a major player in South Yemen. Forces supporting the Hadi government and STC have fought against each other in 2019 and discussions on the control of the South are still open. The aforementioned actors fight against the Houthi rebels and the front lines of the war have not changed significantly in recent years. The Houthis still control the capital and the western parts of Yemen. Armed groups in Yemen have made human rights violations and impunity is widespread.

It is estimated that since 2015 at least 100 000 people have been killed. In 2019 fighting has intensified in parts of the country causing new civilian casualties. Airstrikes are conducted against civilian targets and ground battles take place in civilian areas. The humanitarian situation in Yemen is catastrophic. 24 million people are in need of humanitarian aid and 3.6 million people are internally displaced. Some have returned to their homes despite of a poor security situation because of the appalling conditions elsewhere.

The report is based on various public sources, such as reports published by international organizations and research institutes and complementary news material, which the Finnish Immigration Service has had access to at the time of writing of this report. The report covers the situation until December 16, 2019.

1 Poliittinen ja sotilaallinen tilanne

Jemenin sota on pysynyt lähes staattisena jo useamman vuoden, eivätkä rintamalinjat ole merkittävästi muuttuneet. Toisaalta myöskään ponnistelut rauhan eteen eivät ole tuottaneet tulosta. Huthi-joukot (Ansar Allah) ovat pystyneet säilyttämään valtaamansa alueet Saudi-Arabian, Yhdistyneiden Arabiemiraattien sekä muiden koalition osallistuvien maiden presidentti Abd Rabbo Mansour Hadin hallinnolle tarjoamasta tuesta huolimatta. Huthien vastainen rintama¹ ei ole yhtenäinen, vaan siihen kuuluvilla osapuolilla on toisistaan eriäviä tavoitteita. Etelä-Jemenin² paikallisilla ryhmillä on separatistisia pyrkimyksiä ja ne nauttivat paikallisesti vahvaa kannatusta. Hadin hallinnosta puuttuukin erityisesti Etelä-Jemenin edustajuus. Syksyllä 2019 arvioitiin, että jos hutheja vastaan yhdessä taistelevat Jemenin kansallinen armeija (Yemen National Army, YNA) ja Etelä-Jemeniin vahvempaa itsemääräämisoikeutta tavoitteleva STC (Southern Transitional Council) alkavat taistella enemmän toisiaan vastaan, tasapaino saattaa muuttua huthien eduksi. Konfliktin syveneminen Etelä-Jemenissä estettiin hetkellisesti marraskuussa, kun osapuolet pyrkivät sopuun Riadin sopimuksen myötä.³ On arvioitu, että sopimuksen toteutuessa Saudi-Arabian valta Jemeniin liittyvistä päätöksistä kasvaisi ohi presidentti Hadin tai STC:n. Toisaalta sopimuksessa STC:lle olisi tunnustettu asema tulevaisuudessa käytävissä rauhanneuvotteluissa.⁴ Sopimuksen ehtoja ei onnistuttu saamaan voimaan 30 päivän määräaikaan mennessä ja tilanne on edelleen epävarma.⁵

Hadin hallintoa tukevien osapuolten ja huthien välillä solmittiin 13.12.2018 Tukholman sopimus, jonka toimeenpaneminen on myös yhä kesken. Sopimus saatiin aikaan sen jälkeen, kun liittouman joukot uhkasivat Hodeidan satamakaupunkia. Hodeidan taisteluilla olisi ollut merkittäviä vaikutuksia Jemenin humanitaariseen tilanteeseen. Sopimuksen mukaan osapuolten oli tarkoitus vaihtaa vankeja, huthien tuli vetäytyä Hodeidasta ja YK:n oli tarkoitus monitoroida aluetta. Myös pitkään piiritettynä olleen Taizin kaupungin tilanteesta piti neuvotella. Sopimuksen myötä sovittiin tulitauosta. Sitä ei kuitenkaan toimeenpantu kunnolla ja eri osapuolet tulkitsivat sopimusta omien etujensa mukaan.⁶ Tämän seurauksena taistelut jatkuivat jo tammikuussa 2019.⁷

Tukholman sopimuksen mukaan osapuolten piti neuvotella jopa 16 000 vangin vaihtamisesta.⁸ Vankienvaihto tässä mittakaavassa ei ole kuitenkaan toteutunut. Punaisen Ristin kansainvälinen komitea uutisoi 30.9.2019, että 290 huthien vankilassa ollutta vankia vapautettiin. Myös Saudi-Arabian johtama liittouma on ilmoittanut vapauttaneensa vankeja.

¹ Hadin hallinto Jemenin kansallisen armeijan avulla sekä sitä tukevat aseelliset joukot taistelevat hutheja vastaan. Tässä raportissa puhutaan Hadin hallintoa tukevista joukoista, jos kyse on Jemenin armeijasta tai paikallisista aseellisista ryhmistä. Myös Saudi-Arabian johtama koalitio ja Arabiemiraatit ovat keskeisiä sotilaallisia toimijoita, joihin raportissa viitataan.

² Etelä- ja Pohjois-Jemenin valtiot yhdistyivät vuonna 1990 ja maassa käytiin sisällissota vuonna 1994. Eri toimijat Etelä-Jemenissä, esimerkiksi Etelän liike (*Hirak al-Janoubi*, *Southern Movement*), ovat edelleen vaatineet itsenäisyyttä ja/tai vahvempaa autonomiaa.

³ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 38; The New Humanitarian 4.10.2019; International Crisis Group 5.11.2019.

⁴ Sana'a Centre for Strategic Studies 10.11.2019.

⁵ France 24 9.12.2019.

⁶ Baron 15.1.2019; UNHRC 3.9.2019, s. 27–28, 123; Mwatana heinäkuu 2019, s. 24.

⁷ ICRC 27.3.2019; UNHRC 3.9.2019, s. 28.

⁸ Baron 15.3.2019.

Aiemmin keväällä ja kesällä Punaisen Ristin kansainvälinen komitea oli fasilitoinut 31 alaikäisen vangin vapauttamisen Saudi-Arabiasta.⁹

Sodan loppuminen neuvotteluiden kautta ei näytä tällä hetkellä todennäköiseltä. Kansainvälisesti tunnustetun Hadin hallinnon pelkona on, että huthit voisivat neuvotteluiden kautta saada legitimitettiin, koska he ovat usean vuoden ajan hallinneet keskeisiä osia maasta, mukaan lukien pääkaupunkia, ja tuottaneet hallitsemillaan alueilla palveluita.¹⁰ On arvioitu, että Jemen on fragmentoitunut sodan aikana niin paljon, että ylhäältä käsin sovitut rauhansopimukset eivät välttämättä olisi kestäviä. Paikalliset toimijat ovat saaneet yhä vahvemman aseman, eikä niitä voi enää ohittaa.¹¹

Saudi-Arabia ja huthit ovat käyneet syyskuusta 2019 lähtien epävirallisia neuvotteluita tulitaudesta. YK:n Jemenin erityisedustajan mukaan marraskuussa 2019 Saudi-Arabian johtaman liittouman ilmaiskut ovat vähentyneet lähes 80 prosentilla. Ensi kertaa sen jälkeen, kun sota alkoi vuonna 2014, Jemenissä on ollut 48 tunnin taukoja ilmaiskusta.¹² Ilmaiskuja tehdään kuitenkin edelleen. Esimerkiksi Taizin maakunnan Mokkaassa toiminut sairaala tuhoutui osin marraskuussa 2019, kun viereiseen sotilasvarastoon iskettiin.¹³ YK raportoi marraskuussa myös kahdesta reilun viikon sisään tehdystä iskusta samalle torille Sa'adan maakunnassa.¹⁴

Poliittista väkivaltaa ja protesteja tilastoiva ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project) arvioi lokakuussa 2019, että Jemenin sodassa on vuodesta 2015 lähtien kuollut jopa yli 100 000 ihmistä. Heistä yli 12 000 arvioidaan olevan siviiliuhreja suoraan taisteluiden ja/tai erilaisten iskujen seurauksena. Vuonna 2019 lokakuun loppuun mennessä taisteluiden ja iskujen seurauksena on kuollut noin 1 100 siviiliä. Suurin osa siviiliuhreista on menehtynyt Saudi-Arabian johtaman liittouman tekemien ilmaiskujen seurauksena. Menehtyneiden määrät eivät ole laskeneet vuosien aikana: vuonna 2019 menehtyneitä oli lokakuun loppuun mennessä 20 000. ACLEDin mukaan vuosi 2019 on ollut toiseksi tuhoisin vuoden 2018 jälkeen.¹⁵

YK oli pystynyt verifioimaan 14.2.2019 mennessä yhteensä 17 700 siviiliuhria, jotka olivat menehtyneet tai loukkaantuneet vuodesta 2015 lähtien taisteluiden seurauksena.¹⁶ UNICEFin mukaan vuoden 2019 syyskuuhun mennessä yhteensä 699 lasta oli kuollut sodan seurauksena ja/tai joutunut miinojen uhreiksi. Alaikäisten siviiliuhrien määrä oli järjestön mukaan laskenut vuodesta 2017 47 prosentilla.¹⁷

⁹ ICRC 30.9.2019; Sana'a Center for Strategic Studies 10.11.2019; Reuters 26.11.2019.

¹⁰ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 40.

¹¹ Transfeld 22.11.2019.

¹² Reuters 22.11.2019.

¹³ Doctors without Borders 7.11.2019.

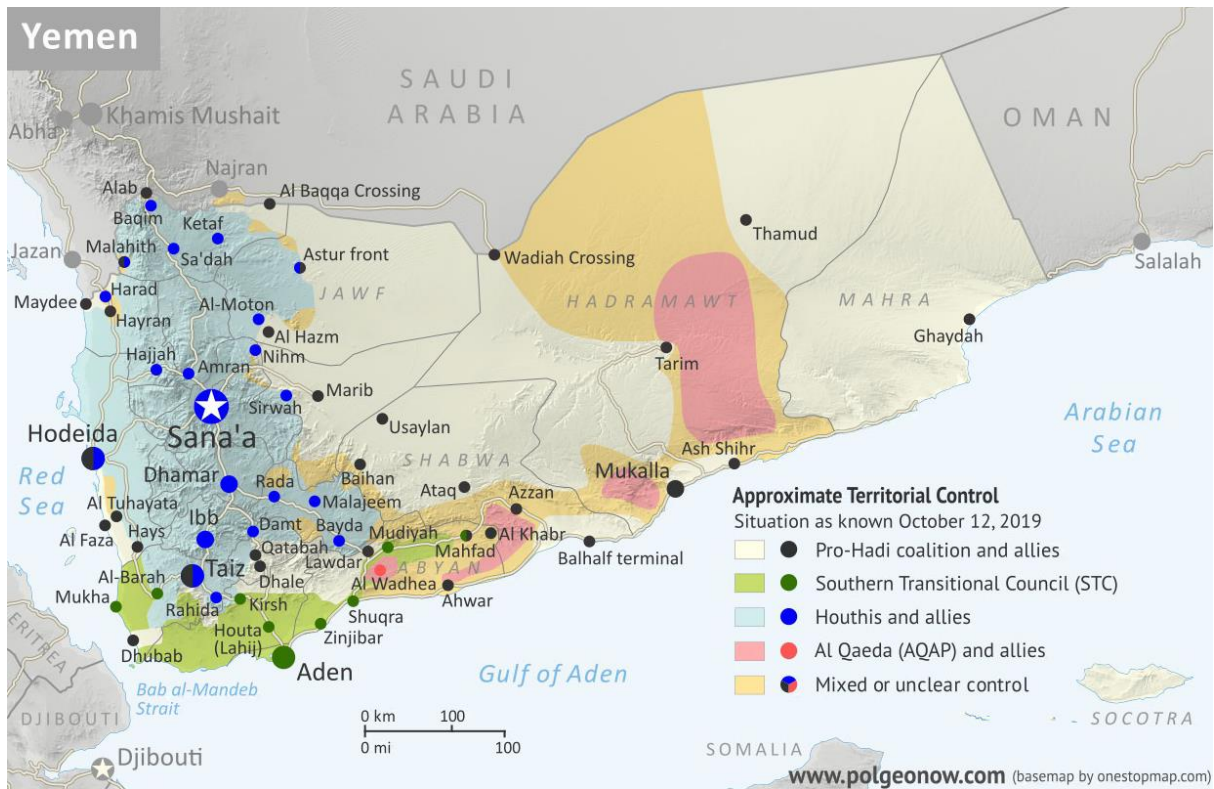
¹⁴ UN 28.11.2019; UN 22.11.2019.

¹⁵ ACLED 31.10.2019.

¹⁶ UN 14.2.2019.

¹⁷ UNICEF syyskuu 2019, s. 2.

2 Alueiden hallinta ja taistelalueet

Kuva 1. Alueiden hallinta Jemenissä. Lähde: Polgeonow 12.10.2019.

<https://www.polgeonow.com/2019/10/map-who-rules-yemen-southern-separatists.html>

Yllä olevassa kartassa on esitetty merkittävimpien toimijoiden hallitsemat alueet. Huthien hallitsemat alueet näkyvät sinisellä ja niiden ympärillä on tummankeltaisella merkitty alueita, joiden hallinnasta taistellaan, esimerkiksi maataisteluin. Saudi-Arabian johtama liittouma tekee ilmaiskuja huthien kontrolloimille alueille. Vaaleankeltaisella on merkitty Hadin hallintoa tukevien ryhmien kontrolloimat alueet ja vihreällä STC:n kontrolloimat alueet. Punaisella on merkitty ne alueet, joilla al-Qaidalla on vahva läsnäolo.¹⁸

Keskeiset aseelliset toimijat ja rintamalinjat on esitetty myös ajatuspaja Chatham Housen raportissa.¹⁹ Huthien ja sitä tukevien aseellisten ryhmien kontrolloimat alueet ja Jemenin länsiosissa sijaitsevat rintamalinjat on esitetty hyvin samalla tavoin kuin yllä. Kartassa Arabiemiraattien ja Saudi-Arabian tukemien ryhmien kontrolloimat alueet on eritelty tarkemmin, mutta kartassa ei ole indikoitu al-Qaidan vaikutusalueita.

Taisteluiden intensiteetti vaihtelee Jemenin sisällä. Taisteluita käydään enemmän strategisesti tärkeämmillä alueille, Länsi-, Keski- ja Etelä-Jemenissä, jotka ovat myös tiheämmin asutettuja, kuin Itä-Jemenissä.²⁰

¹⁸ Polgeonow 12.10.2019.

¹⁹ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 9, ks.

<https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2019-09-05-StateTransformationsIraqYemen.pdf>

²⁰ ACLED 31.10.2019.

Taizin kaupunki on ollut huthien saartama jo lähes viiden vuoden ajan ja ACLEDin mukaan Taizin maakunnasta raportoidaan eniten kuolonuhreja Jemenissä. Pelastakaa lapset -järjestön mukaan alaikäisten siviiliuhrien määrä kaksinkertaistui vuoden 2019 aikana Taizissa. ACLEDin mukaan seuraavaksi eniten kuolonuhreja on raportoitu Hodeidasta ja al-Jawfista. Väkivalta on vuonna 2019 laskenut hieman Taizissa ja Hodeidassa (mikä ei kuitenkaan ole vähentänyt siviiliuhrien määrää). Väkivallan intensiteetti on kasvanut al-Dhalen, al-Jawfin ja Hajjan maakunnissa. Hodeidassa tilanteeseen vaikutti Tukholman sopimus, joka vähensi taisteluita. Pelastakaa lapset -järjestö raportoi Hodeidasta kuitenkin 226 alaikäisestä siviiliuhrista tammi-lokakuun väliltä vuonna 2019.²¹ Turvallisuustilanne vaihtelee myös maakuntien sisällä. Esimerkiksi pääkaupunki Sana'an itäpuolella sijaitsevan Maribin maakunnan vähemmän asutetut itäosat ovat olleet rauhallisempia kuin Sana'ata lähellä olevat länsiosat.²²

Huthi-kapinalliset hallitsevat edelleen noin kolmasosaa maasta, mukaan lukien pääkaupunki Sana'ata ja suuria väestökeskittymiä.²³ YK:n ihmisoikeusneuvoston raportin mukaan entisen presidentin Ali Abdullah Salehin kuoleman jälkeen (joulukuu 2017) huthien valta Pohjois-Jemenistä lujittui.²⁴ Myös European Council on Foreign Relations (ECFR) on arvioinut, että huthit ovat lujittaneet valtaansa Pohjois-Jemenin yläköalueilla.²⁵

Huthit taistelevat lisäksi hallitsemillaan alueilla eri paikallisia ryhmiä vastaan. ACLEDin mukaan vastustus hutheja kohtaan on kasvanut sen hallitsemilla alueilla vuonna 2019. Järjestön mukaan jatkuvat taistelut kyseenalaistavat huthien kyvyn hallita kauempana rintamalinjoista sijaitsevia alueita. Paikalliset heimot ja yhteisöt ja joissain tapauksissa jopa omat sotilaat vastustajat ajoittain hutheja. ACLED raportoi lokakuussa 2019 Ibbin maakunnasta, jossa hutheja kannattavat ryhmät ovat yhä enenevässä määrin taistelleet keskenään paikallisista valtarakenteista.²⁶ Tammi-maaliskuussa 2019 taisteltiin Hajjan maakunnassa, pääkaupunki Sana'an luoteispuolella, paikallisten heimojen ja huthien välillä. Taisteluiden jälkeen solmitun aselevon seurauksena huthit lupasivat olla käyttämättä aluetta sotilaallisiin tarkoituksiin.²⁷

Presidentti Hadin hallinnon alaisuudessa toimivan Jemenin kansallisen armeijan (Yemen National Army, YNA) joukkoja on erityisesti al-Jawfin, Marebin ja Hadramautin maakunnissa. Armeijaa tukevat ryhmät kontrolloivat myös Taizin kaupunkia (ks. 2.3). Siellä al-Islah-puolueen/aseellisen ryhmän asema on vahvistunut vuoden 2019 aikana. Jemenin armeija joutui vetäytymään elokuussa 2019 Adenista, mutta se sai pidettyä asemansa Lahjissa, Abyanissa ja Shabwassassa. Se osallistuu myös Saudi-Arabian ja Jemenin rajalla ja Punaisen meren rannalla käytäviin taisteluihin sekä Hajjan maakunnassa sitä tukee ainakin yksi prikaati sudanilaisia taistelijoita.²⁸ Armeijan joukot eivät ole tehneet merkittäviä aluevaltauksia moniin vuosiin, vaan ne ovat sen sijaan menettäneet aiemmin valtaamia alueita. STC:n joukot ovat osoittautuneet sen joukkoja kyvykkäämmiksi.²⁹

Southern Transitional Council, STC, perustettiin toukokuussa 2017. Arabiemiraattien tukemat al-Hizam al-Amni -joukot (Security Belt Forces) ovat sen aseellinen siipi.³⁰ Erään analyysin

²¹ ACLED 31.10.2019; ACLED 3.10.2019; Baron 15.3.2019; Save the Children 9.12.2019.

²² Baron kesäkuu 2018, s. 2.

²³ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 23.

²⁴ UNHRC 3.9.2019, s. 90.

²⁵ ECFR/ Baron kesäkuu 2019.

²⁶ ACLED 3.10.2019.

²⁷ UNHRC 3.9.2019, s. 112; Baron 15.3.2019.

²⁸ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 23; Transfeld 22.11.2019; UNHRC 3.9.2019, s. 76.

²⁹ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 24.

³⁰ UNHRC 3.9.2019, s. 26–27.

mukaan al-Hizam on täysin Arabiemiraattien kouluttama ja rahoittama. Arabiemiraatit tukee myös muita aseellisia ryhmiä Jemenissä. Maan tavoitteena on sille myötämielisen valtion luominen Etelä-Jemeniin. Niiden yhteinen vihollinen on yllä mainittu islamistinen al-Islah-puolue, joka on aseellinen toimija sekä edustettuna Jemenin parlamentissa.³¹

Ajatuspaja Chatham Housen raportissa viitataan Hadin hallinnon virkamiehiin, joiden mukaan STC:n alla taistelevia joukkoja (Southern Resistance Forces, SRF) kouluttavat Arabiemiraattien komentajat olisivat sijoitettuina Adeniin, Mokkaan ja Mukallaan. Sotilaiden lisäksi on koulutettu poliiseja ja terrorisminvastaisia joukkoja. Osa niistä voi toimia esimerkiksi tarkastuspisteillä.³² Etelä-Jemenissä toimivat al-Hizam al-Amni -joukot ovat Hadin hallinnon nimittämiä turvallisuusviranomaisia. Al-Hizamin jäsenten on kuitenkin raportoitu syylistyneen oikeudenloukkauksiin ilman pelkoa rangaistuksi tulemisesta (ks. 5.2).³³

STC on vahva toimija sen Arabiemiraateilta saaman tuen ansiosta. Etelä-Jemenissä on kuitenkin lukuisia paikallisia toimijoita, joista osa suhtautuminen siihen vaihtelee. Ryhmillä on myös erilaisia tavoitteita Etelä-Jemenin tulevaisuuden suhteen.³⁴ STC:n ja Hadin hallinnon suhde ei myöskään ole ongelmaton. Syksyllä 2019 taisteltiin Adenin hallinnasta ja STC:tä tukevat joukot hyökkäsivät presidentti Hadia tukevia joukkoja vastaan (ks. 2.1).³⁵

On huomioitava, että paikalliset aseelliset ryhmät ja toimijat kontrolloivat usein esimerkiksi tarkastuspisteitä eivätkä eri alueita teoriassa hallitsevat sotilaalliset tai poliittiset toimijat välttämättä pysty vaikuttamaan tapahtumiin niillä.³⁶ Rintamalinjat eivät myöskään täysin estä ihmisten tai tavaroiden liikkumista niiden yli. Alueita kontrolloivat ryhmät hyötyvät niiden alueilla käytävästä mustan pörssin kaupasta.³⁷

Jemenin ollessa kaaoksessa joissain osissa maata on haettu erilaisia ratkaisuja alueiden rauhoittamiseksi. Esimerkiksi Maribin maakunnassa alueen kuvernööri on luonut alueen, jota hän hallitsee alueelle sijoitettujen Jemenin armeijan yksiköiden tuella.³⁸ Hadramautin ja Shabwan maakunnissa taas vahvassa asemassa olevat paikalliset heimot pyrkivät rauhoittamaan alueita.³⁹

Alla on käsitelty muutaman keskeisen alueen sotilaallista tilannetta tarkemmin.

2.1 Aden

Kansainvälisesti tunnustettu presidentti Hadin hallinto pitää etelärannikolla sijaitsevaa Adenia väliaikaisena pääkaupunkina ja se on eteläisen Jemenin tärkein kaupunki.

Tilanne Etelä-Jemenissä ja Adenissa kiristyi elokuussa 2019. STC syytti Hadin hallintoa siitä, ettei se pystynyt estämään huthien nimiinsä ottamaa STC:n sotilasparaatiin tehtyä iskua. STC otti tämän jälkeen haltuunsa Adenin (10.8.2019) sekä pyrki saamaan haltuunsa koko entisen Etelä-Jemenin valtion alueen.⁴⁰ Tästä seurasi kiivaita maataisteluita ja ilmaiskuja alueella.

³¹ Fenton-Harvey 14.10.2019; Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 24.

³² Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 24.

³³ UNHRC 3.9.2019, s. 66, 68.

³⁴ Fenton-Harvey 14.10.2019.

³⁵ ACLED 31.10.2019.

³⁶ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 29.

³⁷ Zimmerman/ Critical Threats 6.3.2019.

³⁸ Zimmerman/ Critical Threats 6.3.2019.

³⁹ Transfeld 22.11.2019; Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 23.

⁴⁰ International Crisis Group 5.11.2019; The Guardian/ McKernan 1.10.2019; Shaker 12.9.2019.

Arabiemiraatit teki ilmaiskuja STC:n tukena Adenissa ja viereisessä Abyanissa presidentti Hadia tukevia joukkoja vastaan. STC:n ja sen liittolaisten joukot ryhtyivät tekemään iskuja Hadia tukevia joukkoja vastaan pyrkimyksenä muun muassa edistää tavoitteita Etelä-Jemenin itsenäisyydestä. Saudi-Arabia osallistui myös taisteluun Hadin hallinnon puolella. Arabiemiraatit ilmoitti, jälleen kerran, vetäytyvänsä Jemenin sodasta, mutta maa on jatkanut iskujen tekemistä ja eri joukkojen tukemista.⁴¹ Sana'a Center for Strategic Studies - tutkimuslaitoksen mukaan vetäytymisilmoituksen jälkeen Arabiemiraattien joukkoja on edelleen Adenin, Shabwan ja Hadramautin maakunnissa. Ne vetäytyivät lähteen mukaan kokonaan Maribin ja Hodeidan maakunnista ja osittain Taizin maakunnasta.⁴² Kaaoksen keskellä myös al-Qaida on pystynyt soluttautumaan Adenin kaupunkiin ja tekemään iskuja (ks. 2.4).⁴³

Etelän joukkojen vahvistuttua ja taisteluiden kiihdyttyä esitettiin arvioita, että Jemen saattaa suistua yhä pahempaan "sisällissodan sisällä käytävään sisällissotaan".⁴⁴ 5.11.2019 laaditun Riadin sopimuksen myötä STC ja Hadin hallintoa tukevat joukot keskeyttivät keskinäiset taistelunsa ainakin hetkeksi. Sopimuksen mukaan Adeniin oli tarkoitus nimittää uusi hallitus, jossa olisi ollut yhtä paljon ministereitä Etelä- ja Pohjois-Jemenistä. STC:hen linkittyneitä taistelijoita oli tarkoitus integroida Jemenin armeijaan (YNA) ja raskaat aseet siirtää pois Etelä-Jemenissä olevista kaupungeista Saudi-Arabian valvontaan. STC:n tuli olla myös edustettuna YK:n johtamissa rauhanneuvotteluissa tulevaisuudessa.⁴⁵ Sopimusta ei onnistuttu saattamaan voimaan 30 päivän määräaikaan mennessä ja tilanne Etelä-Jemenissä on edelleen epävarma.⁴⁶

2.2 Hodeida

Jemenin armeija, tukeaan Saudi-Arabian ja Arabiemiraattien johtama liittouma, on taistellut pitkään rannikkokaupunki Hodeidan saamiseksi kontrolliinsa. Vuonna 2018 taistelut kiihtyivät ja alueen humanitaarinen tilanne heikentyi entisestään. Liittouma sai hallintaansa kaupungin eteläpuolella sijaitsevan lentokentän kesällä 2018.⁴⁷

Hodeidan kaupunki on merkittävä asutuskeskittymä ja kaupungissa on Jemenin keskeinen satama, jota kautta avustuskuljetuksia on tuotu maahan. Kiihtyvien sotilastoimien myötä kuljetusten saaminen perille uhkasi vaarantua ja humanitaarinen katastrofi pahentua erityisesti huthien kontrolloimilla alueilla. Tukholman sopimuksen myötä (13.12.2018) "paikallisten joukkojen" tuli korvata huthien ja liittouman joukot. Näitä "joukkoja" ei kuitenkaan määritelty tarkasti. Kumpikaan osapuoli ei halua, että toinen pystyisi käyttämään avautuvaa valtatyhjiötä omaksi hyödykseen.⁴⁸

Taisteluiden myötä kodeistaan joutui pakenemaan noin 685 000 ihmistä.⁴⁹ Tukholman sopimuksen myötä taistelut laantuivat hieman, mutta ne eivät loppuneet.⁵⁰ Edelleen kesäkuussa 2019 kaupungin hallinnasta taisteltiin ja Saudi-Arabian johtama liittouma oli

⁴¹ Bianco 13.9.2019; ACLED 31.10.2019; Shaker 12.9.2019.

⁴² Sana'a Center for Strategic Studies 5.8.2019.

⁴³ The Guardian/ McKernan 1.10.2019.

⁴⁴ Bianco 13.9.2019.

⁴⁵ International Crisis Group 5.11.2019.

⁴⁶ France 24 9.12.2019.

⁴⁷ Baron 21.6.2018; UNHRC 3.9.2019, s. 123.

⁴⁸ Baron 15.3.2019; UNHRC 3.9.2019, s. 123, Mwatana heinäkuu 2019, s. 23.

⁴⁹ UN 14.2.2019.

⁵⁰ UNHRC 3.9.2019, s. 123.

edennyt kaupungin eteläisiin osiin.⁵¹ Syyskuussa 2019 liittouman raportoitiin aloittaneen sotilasoperaation kaupungin pohjoispuolella. Huhtien mukaan operaatio rikkoo Tukholman sopimusta, liittouman mukaan huthit käyttävät kaupunkia esimerkiksi ohjusten ja droonien laukaisupaikkana erityisesti kohti Punaisen meren merikuljetuksia. Liittouma on kehottanut siviileitä poistumaan alueelta.⁵²

Marraskuussa 2019 huthit pitivät edelleen osia Hodeidan kaupungista hallinnassaan. Saudi Arabian johtaman liittouman tekemien ilmaiskujen määrä on laskenut, mutta niitä raportoitiin tehdyn Hodeidan lähettyville Ras Issan satamaan esimerkiksi jälleen 25.11.2019. Huthit olivat edellisellä viikolla ottaneet Saudi-Arabian ja Etelä-Korean lippujen alla seilaavia laivoja haltuunsa ja myöhemmin vapauttaneet ne.⁵³ Myös huthit ovat iskeneet kranaatein siviilialueille Hodeidassa.⁵⁴

2.3 Taiz

Taizin kaupunki ja maakunta ovat olleet yksi väkivaltaisimmista alueista Jemenissä koko sodan ajan. Taizin kaupunki on ollut lähes viiden vuoden ajan huthien piirittämä ja rintamalinja on säilynyt kaupungin ympärillä viime vuosina lähes muuttumattomana.⁵⁵ Tukholman sopimuksen myötä Taiziin piti luoda turvallinen reitti humanitaarisia kuljetuksia varten, mutta se ei ollut joulukuussa 2019 vielä toteutunut.⁵⁶

Taizin kaupunki on yhä Jemenin armeijaa tukevien joukkojen hallinnassa ja huthit piirittävät sitä rajoittaen pääsyä kaupunkiin. Alue on ollut yksi Jemenin sodan keskipiste, koska sen halki kulkee merkittäviä teitä. Jemenin armeijan rinnalla taistelevan, muslimiveljeskuntaan yhdistetyn al-Islah-puolueen on sanottu olevan vahvin ryhmä Taizissa, jossa se puolusti entistä presidentti Salehia vastustavia mielenosoittajia jo vuonna 2011. Kaupungissa Jemenin armeijaa tukevat joukot, al-Islah ja Abu al-Abbas -prikaati, taistelevat myös keskenään. Keskinäiset taistelut johtivat elokuussa jopa presidentti Hadin ja Taizin kuvernöörin väliseen hätäkokoukseen ja Abu al-Abbas -prikaati vetäytyi Taizin vanhasta kaupungista toukokuussa 2019 kaupungin länsipuolelle. Keskinäinen taistelu on pahentanut turvallisuustilannetta entisestään ja korostanut rankaisemattomuuden kulttuuria.⁵⁷

Maataisteluiden lisäksi Taizin maakuntaan tehdään edelleen myös ilmaiskuja. 24.5.2019 tehtiin ilmaisku Taizin kaupungin itäpuolelle bensa-asemalle. Iskussa kuoli 12 siviiliä, suurin osa heistä lapsia.⁵⁸ 6.11.2019 tehtiin ilmaisku, jonka seurauksena sairaala tuhoutui osittain Mokkaassa.⁵⁹ YK tai Lääkärit ilman rajoja -järjestö eivät nimenneet ilmaiskujen tekijöitä.

⁵¹ ECFR/ Baron kesäkuu 2019.

⁵² Reuters 20.9.2019.

⁵³ Reuters 25.11.2019.

⁵⁴ Amnesty International 2019.

⁵⁵ ACLED 18.6.2019.

⁵⁶ Save the Children 9.12.2019.

⁵⁷ UNHRC 3.9.2019, s. 70–71, 76; Mwatana heinäkuu 2019, s. 25; Transfeld 22.11.2019; Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 23.

⁵⁸ UN 27.5.2019.

⁵⁹ Doctors without Borders 7.11.2019.

2.4 Al-Qaidan ja ISISin toiminta-alueet

Sekasortoinen tilanne mahdollistaa Arabian niemimaan al-Qaidan (al-Qaida in the Arabian Peninsula) ja ISISin toiminnan Jemenissä.⁶⁰ Al-Qaidalla arvioidaan olevan ISISiä enemmän kannatusta Jemenissä, sillä se on toiminut maassa pidempään ja erityisesti koska sillä on vahvoja heimoyhteyksiä. Al-Qaidan ja ISISin raportoidaan taistelleen keskenään maan keskiosissa sekä al-Baydan maakunnassa.⁶¹ Ryhmät taistelevat myös hutheja vastaan, joiden he katsovat olevan shiioina vääräuskoisia.⁶²

Turvallisuusanalyysijä tuottavan Jane's IHS Markit -palvelun mukaan al-Qaida on läsnä seuraavissa maakunnissa: Abyan, Shabwa, Lahj, al-Bayda, Taiz ja Hadramaut. Eri alueilla se nojaa yhteistyöhön paikallisten sunniheimojen kanssa. Myös Critical Threats -sivustolla esitetyn arvion mukaan al-Qaida pystyy toimimaan erityisesti keskiosissa maata yhteistyössä paikallisten heimojen kanssa. Sen historiallisesti vahvoja alueita ovat Critical Threatsin artikkelin mukaan al-Baydan, Abyanin ja Shabwan raja-alueet sekä Hadramaut ja Mahra eli pääosin maan itäisemmät osat. Karttapalvelu Polgeonow's sivustolla al-Qaidan ja sen liittolaisten raportoidaan olevan läsnä Jemenissä rajoitetummin (ks. kartta kappaleessa 2). Sivustolla mainitaan Abyanin, Shabwan ja Hadramautin maakunnat. Sekä Yhdysvallat että Yhdistyneet Arabiemiraatit tekevät esimerkiksi ilmaiskuja sitä vastaan ja järjestö on heikentynyt jonkin verran näiden seurauksena. Al-Qaida on silti toimintakykyinen Jemenissä.⁶³

Equal Rights Trust -järjestön raportin mukaan al-Qaida toimii esimerkiksi Abyanin ja Lahjin maakunnissa ja ylläpitää siellä tarkastuspisteitä. Järjestö vaatii niitä ylittäviltä naisilta miespuolisen saattajan, *mahram*, mukanaoloa. Tämä käytäntö heikentää naisten pääsyä eri palveluihin ja töihin.⁶⁴ Al-Qaidan raportoidaan pystyttäneen tarkastuspisteitä Abyanin maakuntaan al-Wadhean kaupungin ympärille. Paikallisten henkilöiden mukaan al-Qaidan levittäytymisen laajemmin maakuntaan mahdollistui STC:n ja Hadin hallinnon keskinäisen taistelun myötä (ks. 2.1).⁶⁵

ISISillä on verkostoja esimerkiksi Adenissa, jossa se Jemenin turvallisuusviranomaisten mukaan pyrkii rekrytoimaan kaupunkilaisnuoria ja muodostamaan soluja, sekä maan keskiosissa ja al-Baydan maakunnassa.⁶⁶ ISIS teki iskun poliisiasemalle elokuun alussa Adenissa.⁶⁷ ISISin raportoidaan tehneen itsemurhaiskun Adenissa elokuussa 2019 al-Hizam al-Amni -joukkoja vastaan.⁶⁸ YK:n turvallisuusneuvoston raportin mukaan ISISillä ei ole kuitenkaan vankkaa paikallisten tukea Jemenissä tai muualla Arabian niemimaalla. Al-Qaidan ja ISISin keskinäiset yhteenotot ovat heikentäneet molempia ryhmiä, lisäksi ISISin mahdollisuuksia vahvistua Jemenissä heikentävät useat paikalliset, sitä vastaan taistelevat ryhmät.⁶⁹ Yhdysvallat tekee

⁶⁰ The Guardian/ McKernan 1.10.2019.

⁶¹ Zimmerman/ Critical Threats 6.3.2019; Reuters 27.10.2019.

⁶² Reuters 27.10.2019.

⁶³ Jane's by IHS Markit 22.10.2019; Zimmerman/ Critical Threats 6.3.2019; Polgeonow 12.10.2019.

⁶⁴ Equal Rights Trust kesäkuu 2018, s. 182.

⁶⁵ Xinhuanet 8.9.2019.

⁶⁶ Zimmerman/ Critical Threats 6.3.2019; Reuters 27.10.2019.

⁶⁷ OHCHR 6.8.2019.

⁶⁸ Reuters 30.8.2019.

⁶⁹ Security Council 31.7.2019, s. 2.

Jemenissä ilmaiskuja al-Qaidan lisäksi ISISiä vastaan.⁷⁰ Yhdysvaltojen tekemissä ilmaiskussa on raportoitu menehtyneen myös siviileitä, mutta Yhdysvallat itse on kiistänyt siviiliuhrit.⁷¹

3 Sodan vaikutukset siviileihin

3.1 Sodankäynnin keinot

Jemeniläisen itsenäisen ihmisoikeusjärjestön, Mwatanan, vuotta 2018 käsittelevän ihmisoikeusraportin mukaan summittaiset maapommitukset ja ilmaiskut aiheuttavat edelleen siviilivahinkoja. Siviilivahinkoja aiheuttavat myös miinat, joita kylvetään edelleen.⁷² Myös siviilialueilla käytetyt räjähtävät aseet (explosive weapons), joita ei pysty aina kohdentamaan tarkkaan sotilaskohteeseen vaan ne osuvat kohteeseensa summittaisesti, ovat vaaraksi siviileille.⁷³

ACLEDin mukaan vuonna 2019 Jemenissä tehtiin aiempia vuosia vähemmän kranaatti- ja ilmaiskuja, sen sijaan taisteluiden määrät eivät ole vähentyneet. Saudi-Arabian johtaman liittouman ilmaiskujen määrän vähentymisestä huolimatta niiden seurauksena on kuollut ennätysmäärä siviileitä vuonna 2019. Ilmaisku Dhamarissa sijaitsevaan vankilaan, jossa kuoli arviolta 130 ihmistä, nosti ilmaiskussa kuolleiden määrää. ACLEDin mukaan huthien kontrolloimilla alueilla huthien ja hutheja vastustavien ryhmien väliset taistelut ovat lisääntyneet.⁷⁴

Saudi-Arabian johtama liittouma tekee siis edelleen huthien kontrolloimille alueille ilmaiskuja siviilikohteisiin. Tällaisia kohteita ovat olleet esimerkiksi sairaalat, koulut, pankit, maanviljelysalueet ja maanviljelystuotteita kuljettavat ajoneuvot.⁷⁵ UNICEF raportoi yksistään syyskuussa, että ilmaisku 13.9.2019 Hodeidaan tappoi 11 ihmistä, ilmaisku 23.9.2019 moskeijaan Amranin maakunnassa tappoi 7 ihmistä ja ilmaisku kotitaloon tappoi 15 ihmistä ja haavoitti 15 Dhalen maakunnassa. Järjestön syyskuun aikana verifioimista siviiliuhreista yli puolet oli lapsia.⁷⁶

Hutheilla on edelleen käytössään pitkän matkan ballistisia ohjuksia, joilla se pystyy iskemään myös Saudi-Arabiaan ja omien lausuntojensa mukaan Arabiemiraatteihin asti. Hutheilla on myös lyhyen kantaman ballistisia ohjuksia.⁷⁷ Niillä on raportoitu isketyn summittaisesti Jemenissä ja tehdyn iskuja siviilikohteisiin, kuten kouluihin ja moskeijoihin.⁷⁸ Raketti-iskuja tehdään nimenomaan rintamalinjojen yli, mikä heikentää rintamalinjojen lähellä sijaitsevien alueiden turvallisuustilannetta. Huthit tekevät tällaisia iskuja esimerkiksi Maribin maakuntaan.⁷⁹

Rintamalinjojen siirtyessä alueille jää sodan räjähtämättömiä jäänteitä ja miinoja.⁸⁰ Ihmisoikeusjärjestö Human Rights Watchin (HRW) viittaa YK:lle tietojä tuottavan Civilian Impact Monitoring Projectin vuoden 2019 tietoihin, joiden mukaan tammikuusta 2018 lähtien

⁷⁰ Zimmerman/ Critical Threats 6.3.2019; Mwatana heinäkuu 2019, s. 86.

⁷¹ Mwatana heinäkuu 2019, s. 86.

⁷² Mwatana heinäkuu 2019, s. 11.

⁷³ ICRC 27.3.2019; Mwatana heinäkuu 2019, s. 40.

⁷⁴ ACLED 31.10.2019.

⁷⁵ UNHRC 3.9.2019, s. 105–111; The Guardian/ McKernan 27.3.2019.

⁷⁶ UNICEF syyskuu 2019, s. 2.

⁷⁷ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 23; The Guardian/ McKernan 30.9.2019.

⁷⁸ UNHRC 3.9.2019, s. 114.

⁷⁹ Baron kesäkuu 2018, s. 12.

⁸⁰ ICRC 15.10.2019.

eniten miinojen aiheuttamia kuolemia tapahtui Hodeidassa (114) ja Taizissa (26). Samoin miinoista aiheutuneita loukkaantumisia tapahtui eniten Hodeidassa (56) ja Taizissa (24). HRW:n mukaan huthit ovat asentaneet miinoja maan länsirannikolle siviilikohteisiin vuodesta 2017 lähtien. Miinoja on viety myös Saudi-Arabian vastaiselle rajalle sekä merialueille. Joillain alueilla miinoja on myös saatu purettua, mutta purkamisen ei ole ollut systemaattista.⁸¹ Myös ihmisoikeusjärjestö Mwatana on raportoinut lähinnä huthien kylvämisestä miinoista ja siviilivahingoista Hodeidan alueella⁸² ja al-Jawfin, Taizin, Lahjin, Shabwan, al-Baydan, Hajjan, Sa'adan ja Maribin maakunnissa.⁸³

OHCHR:n internet-sivuilla on nähtävissä elokuulle 2019 päivätty kartta miinoitetuista alueista läntisissä osissa Jemeniä. Kartan mukaan miinoja on Khawhkah'n kaupungista Hodeidan maakunnasta sekä sisämaata että rannikkoa pitkin aina lähes Adeniin asti. Miinoja on myös Adenin kaupungissa. Toisaalta miinojen takia ihmisiä on menehtynyt myös sellaisilla alueilla, joita ei ole kartassa merkitty miinoitetuiksi.⁸⁴ YK:n ihmisoikeusneuvoston raportin mukaan huthit jättivät jälkeensä miinoja, kun he etenivät Pohjois-Jemenistä kohti Taizin kaupunki vuonna 2015. Iso osa maakunnasta, esimerkiksi sisäänkäyntejä kaupunkeihin ja kyliin, taloja ja peltoja, on miinoitettu. Raportin mukaan Taiz on yksi miinoitetuimmista maakunnista Jemenissä. Miinoista aiheutuu siviilivahinkoja yhä vuonna 2019.⁸⁵ Myös esimerkiksi Maribin maakunnassa, Sana'an itäpuolella, on miinoja taisteluiden jäljiltä.⁸⁶

Kaikki osapuolet ovat käyttäneet näännytystä (starvation) sodankäynnin keinona. Näihin lukeutuvat esimerkiksi iskut elämälle tärkeisiin kohteisiin, liikkumisrajoitukset, saarrot ja humanitaarisen avun toimittamisen ja ihmisten liikkumisen estäminen. Kaikkia henkilöitä ei päästetä välttämättä eri syistä ylittämään tarkastuspisteitä (ks. kappaleet 4 ja 5.2).⁸⁷

3.2 Viranomaistoiminta ja asiakirjat

Viranomaistoiminta ja viranomaisten mahdollisuudet tarjota palveluita vaihtelee eri puolilla Jemeniä.⁸⁸ Huthit hallitsevat osia maasta pääkaupungista Sana'asta käsin ja presidentti Hadin johtama hallinto ulkomailta käsin, Saudi-Arabian pääkaupungista Riadista⁸⁹, sekä väliaikaisesta pääkaupungista Adenista. Yleisesti koko maassa viranomaistoiminta on heikkoa ja esimerkiksi oikeuslaitokset eivät suuressa osassa maata pysty toimimaan itsenäisesti. Aseellisilla ryhmillä on yhä enemmän valtaa siviileiden elämästä.⁹⁰

Brittiläisen ajatuspaja Chatham Housen raportissa on kuvattu alueet, joilla Hadin hallinto ja/tai Jemenin armeija pystyvät toimimaan, sekä alueet, joilla huthien ylläpitämät viranomaiset ja niihin kytköksissä olevat aseelliset ryhmät toimivat. Alueet myötäilevät molempien osapuolten kontrolloimia alueita. On huomioitava, että kummallakaan osapuolella ei ole Lahjin, Zinjibarin eikä Mukallan kaupunkeja hallinnassaan, vaan Arabiemiraattien tukema STC ja muut

⁸¹ HRW 22.4.2019.

⁸² Mwatana heinäkuu 2019, s. 23.

⁸³ Mwatana heinäkuu 2019, s. 46.

⁸⁴ OHCHR 20.8.2019.

⁸⁵ UNHRC 3.9.2019, s. 79–80.

⁸⁶ Baron kesäkuu 2018, s. 2.

⁸⁷ UNHRC 3.9.2019, s. 179; Mwatana heinäkuu 2019, s. 11.

⁸⁸ Baron kesäkuu 2018, s. 4-5; Al-Rawhani 17.10.2019, s. 3.

⁸⁹ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 13; Al-Rawhani 17.10.2019, s. 3.

⁹⁰ Mwatana heinäkuu 2019, s. 26.

Arabiemiraattien tukemat joukot toimivat Lahjissa ja Mukallassa (ks. kappale 2).⁹¹ Se, kuka hallinnoi alueella, vaikuttaa myös eri toimijoiden kykyyn tarjota palveluita.⁹²

Suurin osa Jemenin viranomaisinstituutioista jäi huthien valloittamille alueille.⁹³ Nämä instituutiot ovat periaatteessa edelleen olemassa, mutta ne kärsivät pahasta rahapulasta, mikä vaikeuttaa niiden toimintaa. Huthit ovat myös rakentaneet omia instituutioitaan, jotka kilpailevat vanhojen instituutioiden kanssa.⁹⁴ Huthit ovat nimittäneet paikallishallintoon eräänlaisia valvoja tarkkailemaan työtä ja itselleen uskollisia jäseniä. Vanhoja jäseniä on voitu pidättää tai siirtää syrjään.⁹⁵ Huthien kontrolloimilla alueilla elävät ihmiset ovat valittaneet, etteivät valtaapitävät pysty tarjoamaan palveluita tai maksamaan virkamiesten palkkoja.⁹⁶ Edellä mainittuihin palveluihin voivat sisältyä myös erilaiset asiakirjat.

Hadin ulkomailta käsin johtama hallinto on pystynyt hyödyntämään asemaansa kansainvälisesti tunnustettuna hallituksena.⁹⁷ Chatham Housen raportin mukaan Hadin hallinnolla ei olisi kuitenkaan toimivaa virkamieskoneistoa.⁹⁸ Presidentti Hadin hallinto toimii osittain Adenin kaupungista käsin. STC (Southern Transitional Council) sai osia Adenista hallintaansa vuonna 2018, ja yritti vuonna 2019 vallata koko kaupungin, mikä heikensi Hadin hallinnon kykyä tarjota palveluita kansalaisille.⁹⁹ Kun Hadin hallintoa ja STC:tä tukevat joukot taistelivat keskenään syksyllä 2019, Adenissa toimivien virkamiesten palkkoja ei maksettu useaan kuukauteen.¹⁰⁰

Arabiemiraattien tukema Etelä-Jemenille vahvempaa itsemääräämisoikeutta ajava STC on pyrkinyt muodostamaan omia viranomaisinstituutioita. Se loi esimerkiksi Adeniin 1.11.2018 kansalliskokouksen (Southern National Assembly), jossa on 303 edustajaa Etelä-Jemenistä.¹⁰¹ Sen byrokraatia-koneiston on arvioitu olevan vahvempi kuin Hadin hallinnon. Ei ole aivan selvää, missä määrin STC on sitä tukevan Arabiemiraattien käsissä.¹⁰² STC:llä on ulkomaanedustustoja¹⁰³ tai sitä edustavia toimistoja Isossa Britanniassa, Yhdysvalloissa, Euroopan Unionissa ja Adenissa. Niistä ei voi saada matkustusasiakirjoja, mutta ne tarjoavat henkilökortteja kannattajilleen ja taistelijoilleen paikallistasolla.¹⁰⁴ Vielä ei ole selvää, tuleeko Riadin sopimus muuttamaan Hadin hallinnon ja STC:n asemaa Adenin alueella.

Jemen on fragmentoitunut sodan aikana ja paikalliset toimijat ovat joillain alueilla ottaneet osan keskusvallan hoitamista tehtävistä itselleen.¹⁰⁵ Jemen-tutkija Adam Baronin tutkimuksen mukaan esimerkiksi Maribin maakunnassa viranomaistoiminta on pystytty järjestämään paremmin kuin muissa osissa maata. Jotkin osat ovat muita maakunnan osia rauhallisempia, koska huthit ovat vetäytyneet sieltä aiemmin ja paikalliset toimijat vastaavat turvallisuudesta.

⁹¹ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 37–38.

⁹² Salisbury elokuu 2018, s. 19.

⁹³ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 23.

⁹⁴ Baron kesäkuu 2018, s. 5.

⁹⁵ Rogers 2019, s. 17; Transfeld 22.11.2019.

⁹⁶ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 15–16, 27.

⁹⁷ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 27.

⁹⁸ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 23.

⁹⁹ Al-Rawhani 17.10.2019, s. 3–4.

¹⁰⁰ The Guardian/ McKernan 1.10.2019.

¹⁰¹ Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 13; UNHRC 3.9.2019, s. 51–52; Fenton-Harvey 14.10.2019.

¹⁰² Mansour & Salisbury syyskuu 2019, s. 23.

¹⁰³ UNHRC 3.9.2019, s. 52.

¹⁰⁴ Anonyymi 5.12.2019.

¹⁰⁵ Transfeld 22.11.2019.

Viranomaisten toiminta on Maribissa läpinäkyvämpää kuin muissa osissa maata, mikä lisää heidän legitimiteettiään kansalaisten silmissä. Myös oikeuslaitos toimii Baronin mukaan Maribissa paremmin, sillä tuomareiden turvallisuuteen ja palkkojen maksuun on kiinnitetty huomiota.¹⁰⁶ Aseelliset iskut oikeuslaitosta kohtaan ovat tavanomaisia konfliktialueilla. Myös Hadramautin maakunnassa paikalliset toimijat ovat ottaneet vahvan roolin alueen hallinnoimisessa. Maakunta sai Maribin tavoin oikeuden käyttää osan maakunnan öljytuloista paikallisiin hankkeisiin. Käytäntö on rauhoittanut oloja molemmissa maakunnissa.¹⁰⁷

3.2.1 Passit ja muut asiakirjat

Passeja myönnetään Jemenissä anonyyminä pysyttelevän lähteen mukaan huthien toimesta pääkaupungissa Sana'assa ja kansainvälisesti tunnustetun hallinnon toimesta Adenissa, Maribissa, Taizissa ja Shabwassa. Niitä myöntävä taho on sisäministeriön alainen maahanmuutto- ja passiviranomainen (Immigration, Passport and National Authority). Ulkomailla Jemenin suurlähetystöt ja konsulaatit myöntävät passeja. Passit ovat samanlaisia riippumatta siitä, onko ne myönnetty Jemenissä vai ulkomailla. Ulkomailla myönnettyjen passien myöntöpaikka on se kaupunki, missä lähetystö tai konsulaatti sijaitsee. Jemenin passeissa on joitain turvallisuustekijöitä, mutta ne ovat alkeellisia.¹⁰⁸

Jemen-tutkija Nadwa Dawsarin Twitter-päivityksen mukaan Hadin hallinto on 5.7.2018 lähtien lakannut hyväksymästä huthien Sana'assa myöntämiä passeja. Ne jemeniläiset, joilla on Sana'assa vuoden 2016 jälkeen myönnetty passi, eivät voi Dawsarin mukaan matkustaa maasta Adenin tai Seiyunin (Sayoon) lentokenttien kautta. Adenin ja Seiyunin lentokentät olivat Dawsarin maan ainoat toiminnassa olevat lentokentät sen jälkeen, kun Saudi-Arabia sulki maan ilmatilan (ks. alla).¹⁰⁹

Valtiollinen uutistoimisto Saba uutisoi 14.4.2019, että Adenissa toimiva Hadin hallinto ei enää hyväksy Sana'assa sijaitsevien, huthien hallinnon alla myönnettyjä asiakirjoja. Sana'assa toimiva viranomainen on myöntänyt matkustusasiakirjoja, viisumeita, oleskelulupia, pakolaiskortteja, kansalaisuustodistuksia ja avioliittotodistuksia passihakemusta varten. Adenissa toimivan viranomaislähteen mukaan kaikkien Jemenissä olevien kansalaisten ja ulkomaalaisten tulee asioida Hadin hallinnon viranomaisten luona. Lähteen mukaan Hadin hallinnon asiakirjoja myöntävä viranomainen (Passports and Immigration Department) toimii väliaikaisessa pääkaupungissa Adenissa. Päätös oli annettu tiedoksi Hadin hallinnon kontrollissa oleviin kaupunkeihin ja satamiin.¹¹⁰

Kahta vuotta aiemmin raportoitiin, että Hadin hallinto oli jo tuolloin ilmoittanut, ettei huthien alaisuudessa 1.1.2016 eteenpäin myönnettyjä passeja voinut käyttää kansainväliseen matkustamiseen. Se kehotti muita maita olemaan hyväksymättä näitä passeja. Esimerkiksi pyhiinvaellukselle matkustaminen Saudi-Arabiaan ei onnistunut uutisen mukaan sinä vuonna huthien hallinnon alaisuudessa myönnettyillä passeilla. Syynä oli uskonnollisten asioiden ministerin mukaan se, että 1.1.2016 eteenpäin myönnettyjen passien tiedot eivät ole olleet sähköisesti yhteydessä Hadin hallinnon alaisten viranomaisten tietoihin. Ihmiset protestoivat päätöstä estää matkustaminen pyhiinvaellukselle Sana'assa.¹¹¹ Kuitenkin on raportoitu, että

¹⁰⁶ Baron kesäkuu 2018, s. 9, 28.

¹⁰⁷ Al-Rawhani 17.10.2019, s. 4; Salisbury elokuu 2018, s. 19.

¹⁰⁸ Anonyymi 5.12.2019.

¹⁰⁹ Dawsari 5.7.2018.

¹¹⁰ Saba 14.4.2019.

¹¹¹ The New Arab 18.5.2017; Al-Sahwah 28.2.2017.

vuonna 2018 myös huthien kontrolloimilta alueilta on tehty pyhiinvaellusmatkoja ainakin al-Wadihan rajanylityspisteeltä.¹¹²

Myös kolmannen lähteen mukaan Huthien kontrolloimilla alueilla myönnettyjä passeja ei voi käyttää matkustettaessa ulkomaille. Muilla, kuin Hadin hallinnon kontrolloimilla alueilla elävät ihmiset joutuvatkin matkustamaan Hadin hallinnon kontrolloimille alueille hakiessaan passia tai uusissaan sitä.¹¹³

Al-Sahwa-sivustolla uutisoitiin 14.10.2019, että Arabiemiraattien tukema al-Hazim al-Amani olisi kieltäytynyt toimittamastaan tyhjiä passeja niiden myöntämistä varten Taiziin. Uutisessa viitataan al-Hazimin komentajan ilmoitukseen, jonka mukaan he olisivat takavarikoineet 10 000 passia. Ne oli tarkoitus toimittaa passeja myöntävälle viranomaiselle (Passports and Immigration Department) Taiziin. Takavarikoinnin seurauksena välit Taizin lähistöllä toimivaan Giant Brigades -prikaatiin heikkenivät.¹¹⁴

Dawsari kirjoitti 15.5.2019 Twitter-tilillään, että Jemenin hallituksessa (viittaa oletettavasti Hadin hallintoon) vallitsevan korruption takia jemeniläiset eivät saa helposti passeja. Odotusajat ovat pitkiä ja korkeiden käsittelymaksujen lisäksi heiltä voidaan vaatia lisärahaa lahjuksina. Pohjois-Jemenissä asuvat ihmiset (viittaa oletettavasti huthien hallitsemilla alueilla asuviin ihmisiin) joutuvat lisäksi matkustamaan Adeniin tai Maribiin anomaan passia, mahdollisesti edellä mainitun ilmoituksen takia. Matka on monille ihmisille liian kallis, jotta he voisivat matkustaa.¹¹⁵

Myös toinen lähde kuvaa passin saamisen olevan hankala prosessi. Matka-aika niille alueille, joilta kansainväliseen matkustamiseen kelpaavan passin voi hankkia (tämän lähteen mukaan Aden, Marib, Taiz ja Shabwa), voi olla useita päiviä. Hadin hallinnon viranomaisilla on haasteita passien tuottamisessa ja kysyntään vastaamisessa. Passin hankkiminen tai uusiminen maksaa lähteen mukaan 100 \$.¹¹⁶ Pitkän matkan ja korkean hinnan lisäksi tulee huomioida, että huthien kontrolloimilta alueilta matkustavat ihmiset joutuvat ylittämään rintamalinjoja.

Jemenin passin voi hankkia valtuuttamalla toisen henkilön (proxy) hankkimaan passin. Aiemmin tätä prosessia varten oli olemassa palveluita, mutta tällä hetkellä ainakin julkiset välikäsiä tarjoavat palvelut on lähteen mukaan lakkautettu. Lähde ei ollut varma, voiko välikäsiä käyttää virallisesti myös silloin, kun passi hankitaan ulkomailta, mutta tätä saattaa esiintyä.¹¹⁷ Al-Sahwa-sivustolla ilmestyi 14.10.2019 uutinen, jonka mukaan al-Hazim al-Amani ilmoitti, että he ottavat edelleen vastaan passihakemuksia, myöntävät passeja ja lähettävät niitä passeja hakeville henkilöille Sana'aa ilman, että henkilö on hakenut passia henkilökohtaisesti. Passeja olisi myönnetty myös huthi-johtajille postitse.¹¹⁸ Tätä tietoa ei voitu vahvistaa muista lähteistä.

Saudi-Arabian johtaman liittouman suljettua Jemenin ilmatilan ainoat lentokentät, joilta pystyi matkustamaan ulkomaille, olivat Adenin kansainvälinen lentokenttä ja Seiyunin

¹¹² USDOS 21.6.2019, s. 8.

¹¹³ Anonyymi 5.12.2019.

¹¹⁴ Al-Sahwah 14.10.2019.

¹¹⁵ Dawsari 15.5.2019.

¹¹⁶ Anonyymi 5.12.2019.

¹¹⁷ Anonyymi 5.12.2019.

¹¹⁸ Al-Sahwah 14.10.2019.

kansainvälinen lentokenttä Hadramautin maakunnassa¹¹⁹. Liikkumisrajoitukset ja eri osapuolten pystyttämät tarkastuspisteen hidastavat ja tekevät välillä mahdottomaksi matkustamisen ulkomaille (ks. 4 ja 5.2).¹²⁰

Saksan Omanissa sijaitseva suurlähetystö tiedotti kesällä 2019, että 8.8.2019 lähtien Saksa ei enää hyväksy 1.1.2016 jälkeen myönnettyjä Jemenin passeja. Sääntö ei koske Adenin, Shabwan, Mukallan, Mahran, Seiyunin, Maribin ja Taizin kaupungeissa myönnettyjä passeja. Saksa ei myöskään hyväksy 1.1.2016 jälkeen Jemenin Syyrian tai Iranin edustustoissa myönnettyjä passeja¹²¹. Saksa hyväksyy kaikki ennen 1.1.2016 myönnetyt passit.¹²²

Ulkomaille matkustaneilta henkilöiltä on voitu takavarikoida passeja. Huthien raportoidaan takavarikoineen jemeniläisen riippumattoman ihmisoikeusjärjestön Mwatanan työntekijän passin hänen palattua maahan Jordaniasta.¹²³

Hadin hallinnon suhtautuminen huthien kontrolloimilla alueilla toimiviin viranomaisiin on monimutkainen, eikä hallinto ole yksiselitteisesti kieltäytynyt kaikkien huthien hallitsemilla alueilla myönnettyjen asiakirjojen hyväksymisestä. Siitä huolimatta, että Hadin hallinto ei tunnusta huthien kontrolloimilla alueilla myönnettyjä passeja, siellä voi edelleen rekisteröidä syntymiä. Syntymät rekisteröi siviilirekisteröinneistä vastaava virnaomainen (Civil Registry Authority). Sillä on useita toimipisteitä. Kansalaisuuksia myöntää sisäministeriön alainen maahanmuutto- ja passiviranomainen (Immigration, Passport and National Authority).¹²⁴

4 Humanitaarinen tilanne

Humanitaarinen tilanne Jemenissä on edelleen erittäin huono. 24,1 miljoonaa ihmistä eli noin 80 % väestöstä tarvitsee humanitaarista apua.¹²⁵ Heistä noin 12,3 miljoonaa on lapsia.¹²⁶ OCHA arvioi Jemenissä olevan yhteensä noin 30,5 miljoonaa ihmistä.¹²⁷

Humanitaarisen avun kuljettaminen Jemenin sisällä on hankalaa. Erityisesti maan länsiosissa, pääkaupunki Sana'an ympäristössä, rannikolla Hodeidan ja Mokkan kaupunkien välillä sekä maan luoteisosissa teitä on poikki. Humanitaarisen avun kuljetuksia joudutaan keskeyttämään taisteluiden takia. Näin jouduttiin tekemään esimerkiksi kesällä 2019 Adenissa. Länsiosissa maata isolla osalla teistä on liikkumisrajoituksia. Eri osapuolet ympäri maata voivat kieltää humanitaarisilta järjestöiltä pääsyn hallitsemilleen alueille.¹²⁸ Myös jemeniläisten liikkumista maan sisällä on rajoitettu poliittisista syistä. Henkilöiden liikkumista on rajoitettu esimerkiksi heidän kotiseutunsa, poliittisen suuntautumisen tai jopa heidän sukunimensä perusteella. Lisäksi liikkumisrajoitteita käytetään rahan kiristämiseksi.¹²⁹ Ne vaikeuttavat

¹¹⁹ Tämä koski tilannetta ennen ilmoitusta Sana'an lentokentän osittaisesta avaamisesta, ks. kappale 4.

¹²⁰ Mwatana heinäkuu 2019, s. 112.

¹²¹ Lähteessä ei mainittu muiden maiden edustustoja. Iranin ja Syyrian edustustojen myöntämiä passeja ei todennäköisesti hyväksytä siitä syystä, että Iran tukee huthi-kapinallisia ja toisaalta myös Syyriä, ja näiden valtioiden voidaan katsoa vastustavan presidentti Hadin hallintoa.

¹²² Embassy of the Federal Republic of Germany, Muscat 8.8.2019.

¹²³ Equal Rights Trust kesäkuu 2018, s. 139.

¹²⁴ Anonyymi 5.12.2019.

¹²⁵ WFP Syyskuu 2019, s. 1; The Guardian/ McKernan 30.9.2019.

¹²⁶ UNICEF Syyskuu 2019, s. 1; UNICEF Syyskuu 2019, s. 3.

¹²⁷ OHCA 20.6.2019, s.1.

¹²⁸ WFP Lokakuu 2019; WFP Syyskuu 2019, s. 1; Mwatana heinäkuu 2019, s. 82.

¹²⁹ Mwatana heinäkuu 2019, s. 108.

palveluiden saamista tai turvattomilta alueilta pakenemista. Sodan aikana on tehty iskuja myös humanitaarista apua toimittavia henkilöitä kohtaan ja toimintaa on tästäkin syystä jouduttu rajoittamaan.¹³⁰

Osa Jemenin satamista on kiinni¹³¹ ja Saudi-Arabian johtama liittouma on asettanut Jemenin merisaartoon.¹³² Ilmatila pääkaupunki Sana'an yllä on ollut suljettuja Hadin hallinnon ja Saudi-Arabian johtaman koalition toimesta 9.8.2016 lähtien. Sitä kautta ei tehdä matkustajalentoja ja tavaroiden toimittaminen Pohjois-Jemeniin on vaikeutunut entisestään.¹³³ Saudi-Arabia ilmoitti marraskuussa 2019 sallivansa sairaalahoitoa ulkomailla tarvitsevien henkilöiden lennot Sana'asta. Marraskuussa 2019 ei ollut selvää, kuinka laajasti niitä tultaisiin tekemään.¹³⁴ Ulkomaille matkustamista vaikeuttavat edelleen hankaluudet passin hankkimisessa (ks. 3.2.1).

Jemenissä on pulaa monista perustarvikkeista kuten ruoasta. Noin 20,1 miljoonan ihmisen ruokaturva on heikko.¹³⁵ Se on niin heikko, että Jemen on pitkään ollut vähällä suistua nälänhätään. Keskeytykset humanitaarisen avun kuljettamisessa voivat heikentää ruokaturvaa äkillisesti koko maassa tai paikallisesti.¹³⁶

Kansalaisjärjestö Oxfamin mukaan 15 miljoonaa ihmistä kärsii vesipulasta, koska polttoaineesta on pulaa ja se on kallista. Osaan alueista puhdas vesi tuodaan rekoilla. Molemmat osapuolet ovat rajoittaneet polttoaineen saantia. Sana'assa sen hinta lähes kolminkertaistui vuoden 2019 elokuun ja lokakuun välillä. Vesipula on pahentanut aliravitsemusta ja lisää vesivälitteisten tautien leviämistä. OCHAN mukaan polttoainepula pahentaa maassa jo olevaa humanitaarista kriisiä.¹³⁷ Se vaikuttaa veden lisäksi myös esimerkiksi ruoan jakeluun.¹³⁸

UNICEFin mukaan 19,7 miljoonalla ihmisellä Jemenissä on pulaa perusterveydenhuoltopalveluista.¹³⁹ Yli kahden miljoonan epäillään sairastuneen koleraan huhtikuusta 2017 lähtien. Noin 3700 ihmistä on menehtynyt koleraan. Se on vesivälitteinen tauti. UNICEFin mukaan tammi-syyskuun välillä vuonna 2019 Jemenissä oli lähes 700 000 koleraepäilyä ja 898 kuolemantapausta, joiden epäiltiin johtuvan koleraasta. Järjestö rokottaa ihmisiä koleraa vastaan korkean kolerariskin alueilla. Koleranvastaisia toimia on lähes kaikilla Jemenin asutuilla alueilla.¹⁴⁰

Terveydenhoitohenkilökunta ja sairaalat ovat joutuneet aseellisten iskujen kohteiksi. Lääkärit ilman rajoja -järjestön sairaala tuhoutui osin Mokkaassa, Taizin maakunnassa, kun viereiseen sotilasvarastoon iskettiin 6.11.2019. Kukaan ei loukkaantunut, mutta sairaala joutui keskeyttämään toimintansa ja osa henkilökunnasta siirrettiin Adeniin, lähes 300 kilometrin päähän.¹⁴¹

¹³⁰ UNHRC 3.9.2019, s. 86–87.

¹³¹ WFP lokakuu 2019.

¹³² UNHRC 3.9.2019, s. 184.

¹³³ UNHRC 3.9.2019, s. 26.

¹³⁴ Reuters 26.11.2019; Norwegian Refugee Council 27.11.2019.

¹³⁵ WFP syyskuu 2019, s. 1.

¹³⁶ The New Humanitarian 4.10.2019.

¹³⁷ Oxfam 22.10.2019; OCHA 30.9.2019.

¹³⁸ WFP Syyskuu 2019, s. 1.

¹³⁹ UNICEF syyskuu 2019, s. 1.

¹⁴⁰ UNICEF syyskuu 2019, s. 2, 4; Oxfam 22.10.2019.

¹⁴¹ Doctors without Borders 7.11.2019.

Noin kaksi miljoonaa lasta ei pääse kouluun ja yli 2000 koulua on tuhoutunut taisteluissa. Osa lapsista joutuu työskentelemään tai kerjäämään elättääkseen perheensä.¹⁴² Eri osapuolet käyttävät kouluja myös sotilastarkoituksessa. Kaikki vanhemmat eivät uskalla lähettää lapsiaan, erityisesti tyttöjä, kouluun, koska he pelkäävät lastensa turvallisuuden puolesta.¹⁴³

4.1 Pakolaisuus ja paluumuutto

YK:n ihmisoikeusneuvoston raporttia varten haastatellut, paikan päällä Jemenissä toimivat kansalaisjärjestöt ovat todenneet, ettei heillä ole pääsyä kaikille alueille eivätkä he siten pysty vahvistamaan esimerkiksi sisäisesti siirtymään joutuneiden ihmisten tarkkoja määriä. Joillain alueilla, esimerkiksi Hajjan maakunnassa, järjestöjä ei ole päästetty sisäisesti siirtymään joutuneiden luo.¹⁴⁴ Kesällä 2019 raportoitiin, että IOM pystyi keräämään tilastoja kaikista maakunnista paenneista ja palanneista ihmisistä viimeksi marraskuussa 2018.¹⁴⁵ Kaikki tässä raportissa esitetyt luvut ovat siten arvioita.

YK arvioi helmikuussa 2019, että Jemenissä oli noin 3,3 miljoonaa sisäisesti siirtymään joutunutta henkilöä. Järjestön mukaan määrä oli kasvanut merkittävästi edellisvuodesta, jolloin heitä arvioitiin olevan noin 2,2 miljoonaa. Eniten ihmisiä joutui pakenemaan Hodeidasta taisteluiden alta (685 000).¹⁴⁶ Maaliskuussa 2019 Jemenissä arvioitiin olevan noin 3,6 miljoonaa sisäisesti siirtymään joutunutta henkilöä.¹⁴⁷ Tämän jälkeen kuitenkin lisää ihmisiä on joutunut jättämään kotinsa.

IOM raportoi 24.11.2019, että aikavälillä 1.1.–23.11.2019 eniten sisäisesti siirtymään joutuneita oli Hajjan (103 920 ihmistä¹⁴⁸), al-Dhalen (64 518) ja Hodeidan (61 002) maakunnissa. IOM:n sivuilla olevasta kartasta näkee sisäisesti siirtymään joutuneiden sijoittumisen alueittain. Suurin osa ihmisistä on majoittunut sukulaisten luo (37 %) tai on vuokrannut jonkinlaisen asumuksen (31 %). UNHCR:n mukaan joillain alueilla (al-Dhale ja Aden mainittu) sisäisesti siirtymään joutuneita on enenevässä määrin häädetty heidän asumuksistaan. 1.1.–23.11.2019 yhteensä 387 036 ihmistä pakeni kodeistaan ja 37 806 palasi kotiseudulle.¹⁴⁹ OCHAN mukaan yhteensä noin miljoona sisäisesti siirtymään joutunutta ihmistä on palannut takaisin kotiseudulle Jemenissä. Heidän joukossaan on sekä turvallisuussyistä että luonnonkatastrofien, esimerkiksi tulvien, takia paenneita.¹⁵⁰ Punaisen Ristin kansainvälinen komitea viittaa raportissaan OCHAN tietoihin, joiden mukaan 83 % sisäisesti siirtymään joutuneista ja kotiseuduilleen palaavista on naisia ja lapsia.¹⁵¹

Uusien taisteluiden alkaessa tai rintamalinjojen siirtyessä ihmiset saattavat paeta maakunnan sisällä rauhallisemmille alueille, kuten Punaisen Ristin kansainvälinen komitea raportoi marraskuussa 2019 al-Dhalen maakunnasta. Siviileille tällaisten alueiden löytäminen ja pääsy

¹⁴² ICRC 15.10.2019.

¹⁴³ UNHRC 3.9.2019, s. 172–173.

¹⁴⁴ UNHRC 3.9.2019, s. 115–116.

¹⁴⁵ Al-Sakkaf 16.7.2019.

¹⁴⁶ UN 14.2.2019.

¹⁴⁷ Al-Sakkaf 16.7.2019; UNHCR 15.11.2019.

¹⁴⁸ IOM laskee yhteen kotitalouteen kuuluvan 6 ihmistä, vrt. IOM:n ilmoittamat kokonaisluvut sisäisesti siirtymään joutuneista: 64 506 kotitaloutta on kerrottuna kuudella 387 036 ihmistä. IOM 24.11.2019.

¹⁴⁹ IOM 24.11.2019; UNHCR 15.11.2019.

¹⁵⁰ OHCA 20.6.2019, s.1.

¹⁵¹ ICRC 15.10.2019.

niihin voi olla vaikeaa. Humanitaariset tarpeet kasvavat paetessa kotoa ja ihmiset voivat joutua majoittumaan esimerkiksi ahtaisiin koulutiloihin.¹⁵²

Ihmisiä on palannut Jemenissä myös turvattomille alueille, koska olot pakolaisuudessa ovat olleet niin huonot. The New Humanitarianin artikkelissa kuvataan perhettä, joka oli kahden vuoden ajan majoittunut sukulaisten luokse Taizin maaseudulle. Perheen isä ei kuitenkaan löytänyt työtä, eikä perheellä ollut esimerkiksi sähköä. Keväällä 2018 he päättivät palata Taizin kaupunkiin, jossa he asuvat lähellä rintamalinjaa. Heidän mukaansa kotonaan heillä on parempi pääsy humanitaariseen apuun, mutta toisaalta he joutuvat varomaan tarkka-ampujien laukauksia. Taiz onkin yksi kaupungeista, joista samaan aikaan paetaan sekä palataan. Humanitaariset toimijat ovat huomauttaneet, että myös ihmisten palatessa kotiin pakolaisuudesta humanitaarisen avun tarve kasvaa.¹⁵³

Vuonna 2013 arvioitiin, että vain noin kolmannes alle 5-vuotiaista lapsista oli rekisteröity heidän syntyessään. Sisäisesti siirtymään joutuneilla lasten rekisteröimättömyys voi olla korkeampaa. Vaikka lain mukaan koulua varten ei tarvitse olla todistusta, sisäisesti siirtymään joutuneiden lasten on raportoitu kohdanneen esteitä kouluun pääsyssä tästä syystä. Jos luokat ovat täysiä, niin kuin ne usein Jemenissä ovat, sisäisesti siirtymään joutuneet ovat usein ensimmäisiä, joiden koulunkäyntiä rajoitetaan.¹⁵⁴

IOM:n mukaan tammi-syyskuussa 2019 yhteensä 38 706 jemeniläistä palasi Saudi-Arabiasta Jemeniin. Isolla osalla palanneista ei ollut matkustusasiakirjoja.¹⁵⁵

OHCA raportoi kesäkuussa 2019, että sisäisesti siirtymään joutuneiden ihmisten lisäksi Jemenissä on noin 420 000 siirtolaista ja pakolaista. UNHCR:n mukaan pakolaisia oli loppuvuodesta 2019 maassa 266 877 ja turvapaikanhakijoita 10 435.¹⁵⁶

5 Ihmisoikeustilanne

Jemenissä tapahtuu edelleen oikeudenloukkauksia eri taistelevien osapuolten taholta. Ilmaisunvapaus on kaventunut ja vapaan lehdistön ja ihmisoikeusaktivistien toimintaedellytykset ovat heikentyneet.¹⁵⁷ Jemeniläisen itsenäisen ihmisoikeusjärjestön, Mwatanan, mukaan kansalaisyhteiskunnan toimijoilla on vaikeinta huthien kontrolloimilla alueilla.¹⁵⁸

Sodan eri osapuolet ovat syllistyneet mielivaltaisiin pidätyksiin¹⁵⁹, pakotettuihin katoamisiin¹⁶⁰, kidutukseen¹⁶¹, ja seksuaaliseen, myös lapsiin kohdistuvaan, väkivaltaan. Selviytyjät eivät pääosin saa tukea ja rankaisemattomuus rikoksista on tavanomaista.¹⁶² Eri ryhmien

¹⁵² ICRC 5.11.2019.

¹⁵³ Al-Sakkaf 16.7.2019.

¹⁵⁴ Equal Rights Trust kesäkuu 2018, s. 269.

¹⁵⁵ IOM lokakuu 2019.

¹⁵⁶ OHCA 20.6.2019, s.1; UNHCR 15.11.2019.

¹⁵⁷ Mwatana heinäkuu 2019, s. 11.

¹⁵⁸ Mwatana heinäkuu 2019, s. 26.

¹⁵⁹ Mwatana heinäkuu 2019, s. 54.

¹⁶⁰ Mwatana heinäkuu 2019, s. 60.

¹⁶¹ Mwatana heinäkuu 2019, s. 64.

¹⁶² Mwatana heinäkuu 2019, s. 68.

harjoittamasta pakkorekrytoinnista on raportoitu maatietopalvelun raportissa *Pakkorekrytointi Jemenissä*.¹⁶³

5.1 Sana'a ja muut huthien kontrolloimat alueet

Julkinen tila on kaventunut ja mahdollisuus esittää vapaasti mielipiteitä on kärsinyt vuodesta 2014 eteenpäin, kun huthit valloittivat Sana'aan kaupungin ja sitä ympäröivät alueet. Mielivaltaiset pidätykset ja ratsiat lisääntyivät ja pelon ilmapiiri vahvistui huthien hallinnon alla. YK:n ihmisoikeusneuvoston raportissa puhutaan "poliisivaltion" luomisesta.

Oikeudenloukkausten kohteena on huthien eri syistä vastustajikseen mieltämiään henkilöitä: yhteiskunnalliset ja ihmisoikeusaktivistit, kansalaisjärjestöjen työntekijät, sosiaalisessa mediassa aktiiviset ihmiset, yhteiskunnallisesti aktiiviset naiset, poliittisten puolueiden jäsenet ja kannattajat¹⁶⁴, toimittajat ja joidenkin uskonnollisten vähemmistöjen edustajat (esimerkiksi baha'it) ja eri yhteisöjen jäsenet, kuten heimojohtajat. Myös tavalliset kansalaiset kuten opettajat ja opiskelijat voivat joutua valtaapitävien mielenkiinnon kohteeksi. Kesäkuuhun 2019 mennessä Sana'assa toimivat mediatilat olivat siirtyneet valtaapitävien ideologiaa myötäileviksi.¹⁶⁵ Henkilöitä on pidätetty poliittisin perustein, mutta viralliseksi syyksi on voitu ilmoittaa "moraalin valvominen". Sekä miehiä että naisia on tällaisissa tapauksissa syytetty prostituutiosta. Syytteet aiheuttavat sosiaalista stigmaa ja pitkän ajan seuraamuksia etenkin naisille.¹⁶⁶

OHCHR:n mukaan Sana'assa toimiva oikeuslaitos on langettanut ihmisille kuolemantuomioita. Lähteiden mukaan tuomioita ei ole annettu reilussa oikeudenkäynnissä ja ne voivat olla poliittisesti motivoituneita. Tuomion saaneina on akateemikkoja, opiskelijoita ja Islah-puolueeseen yhteyksissä olevia henkilöitä. Heinäkuussa 30 ihmistä sai kuolemantuomion.¹⁶⁷ Ihmisoikeusjärjestö Amnesty International ei ole saanut tietoja täytäntöön pannuista kuolemantuomioista.¹⁶⁸

Vankeudessa on raportoitu laajasti huonoista oloista, kidutuksesta ja seksuaalisesta väkivallasta.¹⁶⁹ Jotkut vapautetut on pakotettu allekirjoittamaan lupaus olla tekemättä virallista ilmoitusta vangitsemisesta. Osa pelkää olevansa tarkkailun alla vapautuksen jälkeen. YK:n ihmisoikeusneuvoston raportin mukaan huthilla on käytössään nk. "pidätysmääräys"-järjestelmä ("warrant" system). Siinä henkilöltä vaaditaan vapautusta vastaan takaaja, joka tarvittaessa tuo vapautetun takaisin viranomaisten luo.¹⁷⁰

¹⁶³ Maatietopalvelu 6.9.2019. *Pakkorekrytointi Jemenissä*. Saatavilla:

<https://migri.fi/documents/5202425/5914056/Pakkorekrytointi+Jemeniss%C3%A4.pdf/8a60c969-0a7b-f3cb-0a90-5073956d10eb/Pakkorekrytointi+Jemeniss%C3%A4.pdf> (käyty 4.12.2019).

¹⁶⁴ Esimerkiksi al-Islah-puolueen aktiiviset ja ei-aktiiviset jäsenet sekä entisen presidentti Salehin General People's Congress (GPC) -puolueen jäsenet huthien ja Salehin/GPC:n välisen liiton rauettua joulukuussa 2017. UNHRC 3.9.2019, s. 93–94.

¹⁶⁵ UNHRC 3.9.2019, s. 90–91, 93–94.

¹⁶⁶ UNHRC 3.9.2019, s. 92.

¹⁶⁷ OHCHR 12.7.2019; Amnesty International 9.7.2019.

¹⁶⁸ Amnesty International 2019.

¹⁶⁹ UNHRC 3.9.2019, s. 102–104.

¹⁷⁰ UNHRC 3.9.2019, s. 90, 92.

5.2 Muut kuin huthien kontrolloimat alueet¹⁷¹

Taizissa on raportoitu useista vangitsemistapauksista sekä vankeudessa tapahtuneesta kuolemaanikin johtaneesta väkivallasta, kidutuksesta ja pakotetuista katoamisista. Alueella tapahtuu myös mielivaltaisia pidätyksiä. Pidätyksiä tapahtui esimerkiksi tarkastuspisteillä tai henkilöiden kotona huthi-joukkojen toimesta. Myös muut alueella toimivat ryhmät ovat syyllistyneet näihin oikeudenloukkauksiin. Osa vangeista on vapautettu osana vankienvaihtoja. Pidätettyihin kuuluu ihmisoikeustyöntekijöitä, poliittisia aktivisteja, poliittisia vastustajia, yhteisöjen johtajia, asianajajia sekä vastapuolen taistelijoita. Joitain ihmisiä on syytetty ISISin jäseniksi. Taizin maakunnassa sijaitsee epävirallinen Dhamarin vankila, johon tehtiin tuhoisa ilmaisktu syksyllä 2019. Sen seurauksena kuoli noin 130 vankia.¹⁷²

Pohjois-Jemenistä eli käytännössä huhtien kontrolloimilta alueilta paenneet henkilöt voivat kokea oikeudenloukkauksia muualla Jemenissä.¹⁷³ Liikkumisrajoituksista ja oikeudenloukkauksista on raportoitu jo vuonna 2018.¹⁷⁴ Huthi-yhteyksistä syytettyjä henkilöitä on pidätetty mielivaltaisesti alueilla, joita huthit eivät kontrolloi, esimerkiksi Maribissa.¹⁷⁵ Elokuussa STC:n sotilasparaatiin tehdyn iskun ja al-Qaidan Abyanin maakunnassa tekemän iskun jälkeen pohjoisesta kotoisin olevia ihmisiä piirrettiin Adenissa ja ajettiin ulos kaupungista. Lisäksi pohjoisesta kotoisin olevien ihmisten yrityksiä tuhottiin. Lähteiden mukaan al-Hizam al-Amni -joukot pystyttivät Adenin ympärille tarkastuspisteitä, joilla estettiin pohjoisesta kotoisin olevia ihmisiä matkustamasta kaupunkiin. OHCHR:n mukaan ihmisiä pidätettiin myös mielivaltaisesti ja pahoinpideltiin.¹⁷⁶

YK:n ihmisoikeusneuvoston raportin mukaan Arabiemiraattien joukot sekä sen tukemat al-Hizam-joukot ja Shabwani Elite Forces syyllistyvät säännöllisesti vakaviin oikeudenloukkauksiin, kuten mielivaltaisiin pidätyksiin, pakotettuihin katoamisiin, kidutukseen ja seksuaaliseen väkivaltaan. Pidätettyinä on ollut esimerkiksi Etelän vastarintaliikkeen (Resistance) johtajia, Jemenin armeijan sotilaita ja upseereita, pohjoisesta kotoisin olevia henkilöitä ("northerners"), ihmisoikeusaktivisteja, toimittajia tai uskonnollisiin johtajiin yhteyksissä olevia henkilöitä. Vankeusajat voivat kestää jopa yli kaksi vuotta, eivätkä vangit saa oikeudenmukaisia oikeudenkäyntejä. Hadin hallinnolla ei ole pääsyä näiden toimijoiden ylläpitämiin vankiloihin, eikä se voi vapauttaa vankeja.¹⁷⁷

Arabiemiraatit, STC sekä yllä mainitut al-Hizam- ja Shabwani Elite -joukot ovat tehneet oikeudenloukkauksia toisinaajattelijoina kohtaan tarkoituksenaan lujittaa omaa valtaansa alueella. Oikeudenloukkauksia on kohdistettu toimittajiin, ihmisoikeusaktivisteihin ja sanomalehtiin sekä al-Islah-puoluetta tukeviin tahoihin. Edellä mainittujen toimijoiden tekemistä oikeudenloukkauksista raportoineita toimittajia on pidätetty mielivaltaisesti ja joskus kidutettu. Iso osa toimittajista on paennut Adenista ja Jemenin eteläosista ulkomaille ja

¹⁷¹ Oikeudenloukkauksiin näillä alueilla ovat syyllistyneet esimerkiksi presidentti Hadille uskolliset sekä Saudi-Arabian johtamaa liittoumaa tukevat joukot, "Popular Resistance" -joukot, al-Hizam al-Amni (Security Belt Forces), Hadhrami Elite Forces, Shabwani Elite Forces, Counter-Terrorism Forces, Emergency Forces, Abu al-Abbas Brigade, al-Qaida sekä muut turvallisuusviranomaisina toimivat tekijät. Mwatana heinäkuu 2019, s. 54, 64; UNHRC 3.9.2019, s. 52–58.

¹⁷² UNHRC 3.9.2019, s. 88–89.

¹⁷³ The Guardian/ McKernan 1.10.2019.

¹⁷⁴ Mwatana heinäkuu 2019, s. 110–111.

¹⁷⁵ Baron kesäkuu 2018, s. 12.

¹⁷⁶ Sana'a Center for Strategic Studies 5.8.2019; OHCHR 6.8.2019.

¹⁷⁷ UNHRC 3.9.2019, s. 52–53, 59.

maahan jääneet tukeutuvat itsesensuuriin. Myös al-Islahin jäseniä on lähtenyt maasta samoista syistä sen jälkeen, kun STC on vaihtanut imaameja sitä tukeviin henkilöihin.¹⁷⁸

Adenissa ja sitä ympäröivissä maakunnissa tapahtuu myös STC:tä tai Arabiemiraatteja kritisoivien henkilöiden surmia. Tällaiset surmat vähenivät loppuvuodesta 2018, mutta niitä alkoi esiintyä jälleen toukokuusta 2019 lähtien. Kohteena voi olla esimerkiksi Etelän liikkeen (*Hirak al-Janoubi, Southern Movement*) jäseniä, jotka vastustavat yllämainittuja toimijoita.¹⁷⁹

5.3 Muhamasheenien, siirtolaisten ja afrikkalaistaustaisten ihmisten tilanne

Muhamasheenit ovat afrikkalais-arabialainen vähemmistöryhmä Jemenissä. Heitä arvioidaan olevan noin 0,5–3,5 miljoonaa.¹⁸⁰ Enemmistöä tummaihoisemmat muhamasheenit kokevat syrjintää ja rasismia muun yhteiskunnan taholta ja elävät pääosin eristäytyneinä muusta yhteiskunnasta. Suhtautuminen heihin perustuu vuonna 1990 virallisesti poistettuun kasti-järjestelmään. He elävät monesti slummeissa ilman peruspalveluita eivätkä avioliitot muiden jemeniläisten kanssa ole yleisiä. Muhamasheenit työskentelevät usein kaduilla siivoojina tai jätteen lajittelijoina tai kerjäävät. Heidän työttömyysprosenttinsa on korkea.¹⁸¹ YK:n ihmisoikeusneuvoston raportin mukaan muhamasheen-yhteisön jäsenet voivat kohdata syrjintää myös kouluissa. Heillä ei ole välttämättä varaa ostaa koulupukuja, eivätkä lapset siten pääse kouluun.¹⁸² Lähes puolet muhamasheeneista ei ole koskaan käynyt koulua.¹⁸³

Muhamasheenien asemaa oltiin parantamassa lainsäädännöllä, mutta sota keskeytti kehityksen. Sodan aikana heitä on rekrytoitu, myös pakolla, aseellisiin ryhmiin. He ovat saaneet muita vähemmän sisäisesti siirtymään joutuneille tarkoitettua tukea, osin koska heidän tukenaan ei ole omaa heimoa.¹⁸⁴ Myös vähemmistöjen asemasta raportoiva Minority Rights Group toteaa, että sisäisesti siirtymään joutuneet tai muuten apua tarvitsevat muhamasheenit eivät ole aina saaneet avustuksia eri syistä. Paikalliset sheikit, jotka ovat mukana avustusten jakamisessa, ovat saattaneet syrjiä heitä. Muhamasheeneja on asunut esimerkiksi Sana'an, Adenin, Taizin, Lahjin, Abyanin, Mukallan ja Hodeidan kaupungeissa eli alueilla, joilla on myös sodittu paljon.¹⁸⁵

Muhamasheen-naiset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. He ovat alttiita seksuaaliselle väkivallalle ja häirinnälle. Ihmisoikeuskomission raportin mukaan naispuoliset muhamasheen-yhteisön jäsenet sekä somalialaiset ja etiopialaiset siirtolaiset ja pakolaiset ovat joutuneet seksuaalisen väkivallan kohteiksi. Naisten mukaan he elävät köyhydessä ilman pääsyä turvalliseen asumiseen. Al-Hizam al-Amni -joukot ahdistelevat naisten kertoman mukaan heidän yhteisöään. Osa on saanut lapsia raiskausten seurauksena ja yksinhuoltajina he kokevat stigmaa yhteisön taholta. Osa muhamasheen-naisista sanoi kokevansa, että muut ajattelevat heidän ja muiden afrikkalaistaustaisten ihmisten olevan orjia (*al-Akhdam*, palvelija, on kielteinen nimitys muhamasheeneille), jolloin myös heidän hyväksikäyttönsä on

¹⁷⁸ UNHRC 3.9.2019, s. 66–67.

¹⁷⁹ UNHRC 3.9.2019, s. 60–61.

¹⁸⁰ Equal Rights Trust kesäkuu 2018, s. 196.

¹⁸¹ UNHRC 3.9.2019, s. 197; Minority Rights Group marraskuu 2018; Equal Rights Trust kesäkuu 2018, s. 197–198, 206–207.

¹⁸² UNHRC 3.9.2019, s. 174.

¹⁸³ Equal Rights Trust kesäkuu 2018, s. 208.

¹⁸⁴ UNHRC 3.9.2019, s. 197–198.

¹⁸⁵ Minority Rights Group marraskuu 2018; Equal Rights Trust kesäkuu 2018, s. 206–207.

sallitumpaa. Oman heimon puutteen ja yhteiskunnan syrjinnän on raportoitu lisänsen rankaisemattomuutta heitä kohtaan tehdyistä rikoksista.¹⁸⁶

Muhamasheenit ovat kohdanneet oikeudenloukkauksia, kuten mielivaltaisia pidätyksiä ja kidutusta, jos he ovat muiden ihmisoikeusaktivistien tavoin tuoneet esiin heidän heikkoa asemaansa. Huthit ovat esimerkiksi ottaneet henkilöitä kiinni ja kiduttaneet heitä syyttäen heitä vastustajiksi tai ISISin jäseniksi (*dawaish*).¹⁸⁷

Käynnissä olevasta sodasta huolimatta Jemeniin saapuu Afrikan sarvesta siirtolaisia. Carnegie Middle East Centerin sivuilla ilmestyneen kirjoituksen mukaan sodan alettua siirtolaisten määrät Jemenissä ovat kasvaneet. Maassa ja sen merirajoilla vallitsevat puutteet turvallisuudessa ovat mahdollistaneet ihmiskauppiaiden organisoituneen toiminnan.¹⁸⁸ OCHA arvioi kesäkuussa 2019 Jemenissä olevan noin 420 000 siirtolaista ja pakolaista.¹⁸⁹ YK arvioi marraskuussa 2019, että vuonna 2019 Jemeniin on saapunut yli 120 600 pakolaista ja siirtolaista Itä-Afrikasta.¹⁹⁰ Jemen myöntää Somaliasta saapuville pakolaisille pakolaisaseman *prima facie*. Vuonna 2017 raportoitiin, että turvapaikanhakijoiden rekisteröinti oli lopetettu maan pohjoisosissa¹⁹¹ eli oletettavasti huthien kontrolloimilla alueilla.

Siirtolaiset ovat matkalla Jemenin kautta Persianlahden maihin, usein Saudi-Arabiaan, ja he matkustavat maahan Somalian tai Djiboutin kautta. Päästyään Persianlahden maihin monet palautetaan lähtömaihin ja iso osa matkustaa uudelleen kohti Jemeniä. Jemeniin saapui IOM:n mukaan syyskuussa 2019 yhteensä 10 712 siirtolaista. Heistä 7 580 oli etiopialaista ja 560 somalialaista. Vuonna 2019 siirtolaisia oli saapunut syyskuuhun mennessä 107 781.¹⁹² Carnegien artikkelin mukaan somalialaisten määrät Jemenissä olisivat laskeneet ja monet pyrkisivät Eurooppaan Välimeren reittiä pitkin.¹⁹³

Osa siirtolaisista siirtyy saman tien eteenpäin pohjoiseen, osa voi jäädä Jemeniin esimerkiksi tekemään töitä, jos sattuvat sitä löytämään. Jotkut majoittuvat sisäisesti siirtymään joutuneiden leireille ja ovat riippuvaisia humanitaarisesta avusta. Siirtolaisia on myös rekrytoitu taistelijoiksi aseellisiin ryhmiin, Carnegie artikkelin mukaan huthien ja al-Qaidan riveihin. Siirtolaisten turvallisuustilanteeseen vaikuttaa se, mihin suuntaan he pyrkivät: suoraan pohjoiseen rintamalinjojen läpi vai idän kautta rauhallisempia alueita pitkin.¹⁹⁴

Siirtolaiset voivat yleisen heikon turvallisuustilanteen aiheuttamien vaarojen¹⁹⁵ lisäksi kohdata uhkauksia eri taistelevien osapuolten tahoilta. Nämä saattavat syyttää siirtolaisia vastustajan kanssa yhteistyön tekemisestä. Sekä huthit että Hadin hallintoa tukevat joukot ovat pidättäneet siirtolaisia. Huthien raportoidaan pidättäneen henkilön, joka toimi somaleita tukevassa pakolaiskomiteassa ja pyrki edistämään heidän asemaansa.¹⁹⁶

¹⁸⁶ UNHRC 3.9.2019, s. 154; Equal Rights Trust kesäkuu 2018, s. 202–205.

¹⁸⁷ UNHRC 3.9.2019, s. 198–199.

¹⁸⁸ Nagi 8.3.2019.

¹⁸⁹ OHCA 20.6.2019, s. 1.

¹⁹⁰ UN 28.11.2019.

¹⁹¹ Equal Rights Trust kesäkuu 2018, s. 247–249.

¹⁹² IOM syyskuu 2019, s. 2; IOM lokakuu 2019; Moran/ The New Humanitarian 23.3.2018.

¹⁹³ Nagi 8.3.2019.

¹⁹⁴ Nagi 8.3.2019.

¹⁹⁵ Esimerkiksi 28.11.2019 raportoitiin iskusta torille Sa'adan maakunnassa, jossa kuoli ja haavoittui yli 30 siviiliä. Useat heistä olivat etiopialaisia. UN 28.11.2019.

¹⁹⁶ UNHRC 3.9.2019, s. 200–202.

Eteläisessä Jemenissä alettiin toimeenpanna tiukempaa siirtolaispolitiikkaa huhtikuussa 2019. Sen seurauksena tuhansia siirtolaisia on pidätetty. Eniten pidätyksiä tehtiin 27.4.–3.5.2019 välisenä aikana. IOM:n mukaan yhteensä 5000 siirtolaista on ollut kiinniotettuina Adenissa ja Abyanissa jalkapallostadioneilla ja Lahjin maakunnassa armeijan tukikohdassa. Olot niissä ovat todella huonot. Vartijat ovat ampuneet ainakin kahta siirtolaista. IOM on järjestänyt vapaaehtoisen paluun lentoja Etiopiaan. Etusijalla ovat naiset, lapset ja haavoittuvassa asemassa olevat ihmiset.¹⁹⁷ Adenilaisen aktivistin mukaan viranomaiset pidättävät maahan laittomasti saapuvia siirtolaisia.¹⁹⁸ Kuten yllä todettiin, kiristyneet viranomaistoimet eivät ole vähentäneet Jemeniin saapuneiden siirtolaisten määriä. Heinäkuussa 2019 raportoitiin, että joitain siirtolaisia on vapautettu, koska viranomaisilla ei ollut resursseja ruokkia niin suuria määriä ihmisiä.¹⁹⁹

Al-Hizam al-Amni -joukot ovat kohdistaneet seksuaalista väkivaltaa afrikkalaisia siirtolaisia ja pakolaisia kohtaan Adenissa olevassa siirtolaisten pidätyskeskuksessa al-Bureiqassa, joka suljettiin vuonna 2018. YK:n Ihmisoikeusneuvosto raportoi IOM:n tavoin, että keväällä 2019 jopa 5 000 etiopialaista ja eritrealaista siirtolaista pidätettiin ja heitä pidettiin huonoissa oloissa. Pidätettyinä oli miehiä, naisia ja lapsia. YK:n ihmisoikeusneuvoston raportin mukaan oikeudenloukkaukset uudessa vankilassa, stadionilla, ovat jälleen mahdollisia.²⁰⁰ Siirtolaisiin ja pakolaisiin on kohdistettu seksuaalista väkivaltaa myös esimerkiksi Basateenin ja Muallan kaupunginosissa Adenissa. Lähteen mukaan al-Hizam-joukkojen jäsenet uhkailivat uhreja, jotta he eivät raportoisi väärinkäytöksistä. Kohteina on ollut naisia, miehiä ja alaikäisiä.²⁰¹

Myös ihmisoikeusjärjestö HRW raportoi etiopialaisten siirtolaisten kohtaamasta hyväksikäytöstä ja kidutuksesta ihmiskauppioiden ja turvallisuusviranomaisten taholta Jemenissä. Heitä voidaan pahoinpidellä tai heidät voidaan siepata, jotta omaisilta saadaan kiristettyä rahaa. Siirtolaiset eivät voi järjestön mukaan saada viranomaissuojelua kummankaan osapuolen, huthien tai Hadin hallinnon, taholta, sillä molemmat ovat esimerkiksi pitäneet heitä vangittuina huonoissa oloissa. Järjestö korostaa, että siirtolaisten kohtelu ei ole muuttunut viime vuosien aikana.²⁰²

UNHCR:n mukaan kaikista Jemenissä olevista pakolaisista ja turvapaikanhakijoista (yhteensä noin 250 000) 90 % on somalialaisia ja heitä on saapunut maahan 1980-luvulta alkaen. Somaliaan on palannut UNHCR:n ja IOM:n avustettujen paluuohjelmien kautta myös sellaisia somalialaisia, jotka ovat syntyneet Jemenissä Somaliasta paenneille pakolaisille. IOM:n edustajan mukaan ihmisiä palaa Somaliaan Jemenin pitkittyneen konfliktin takia, mutta myös koska heillä ei ole pääsyä peruspalveluiden pariin. Heillä on vaikeuksia tyydyttää perustarpeitaan ja löytää esimerkiksi töitä.²⁰³

¹⁹⁷ IOM 25.6.2019, s. 1–2.

¹⁹⁸ Xinhuanet/ Abdo 26.4.2019.

¹⁹⁹ Xinhuanet/ Abdo 22.7.2019.

²⁰⁰ UNHRC 3.9.2019, s. 68.

²⁰¹ UNHRC 3.9.2019, s. 68.

²⁰² HRW 15.8.2019.

²⁰³ UNHCR 31.5.2019; Voice of America/ Schlein 5.10.2019.

Lähteet

ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project)

31.10.2019. *Press Release: Over 100,000 Reported Killed in Yemen War.*
<https://www.acleddata.com/2019/10/31/press-release-over-100000-reported-killed-in-yemen-war/> (käyty 20.11.2019).

3.10.2019. *Inside Ibb: A Hotbed of Infighting in Houthi-Controlled Yemen.*
<https://www.acleddata.com/2019/10/03/inside-ibb-a-hotbed-of-infighting-in-houthi-controlled-yemen/> (käyty 20.11.2019).

18.6.2019. *Press Release: Yemen War Death Toll Exceeds 90,000 According to New ACLED Data for 2015.* <https://www.acleddata.com/2019/06/18/press-release-yemen-war-death-toll-exceeds-90000-according-to-new-acled-data-for-2015/> (käyty 29.11.2019).

Amnesty International 9.7.2019. *Yemen: Huthi-run court sentences 30 political opposition figures to death following sham trial.*

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2019/07/yemen-huthi-run-court-sentences-30-political-opposition-figures-to-death-following-sham-trial/> (käyty 29.11.2019).

Anonyymi 5.12.2019. Sähköpostikirjeenvaihto maatietopalvelun kanssa.

Baron, Adam

15.3.2019. *Inertia on the Red Sea coast: Will Yemen's political process collapse?*
https://www.ecfr.eu/article/commentary_inertia_on_the_red_sea_coast_will_yemens_political_process_colla (käyty 11.10.2019).

15.1.2019. *Out of Stockholm: Diplomacy and de-escalation in Yemen.* European Council on Foreign Relations.
https://www.ecfr.eu/article/commentary_out_of_stockholm_diplomacy_and_de_escalation_in_yemen (käyty 11.10.2019).

21.6.2018. *Port in a Decisive Storm: The battle for Hudayda.* European Council on Foreign Relations.
https://www.ecfr.eu/article/commentary_port_in_a_decisive_storm_the_battle_for_hudayda (käyty 11.10.2019).

kesäkuu 2018. *The Marib Paradox: How One Province Succeeds in the Midst of Yemen's War.* European Council on Foreign Relations.
https://www.ecfr.eu/page/-/ECFR-261_the_marib_paradox_how_one_province_succeeds_in_the_midst_of_yemens_war.pdf (käyty 15.10.2019).

Bianco, Cinzia 13.9.2019. *Cracks in the Saudi-Emirati alliance?* European Council on Foreign Relations. https://www.ecfr.eu/article/commentary_cracks_in_the_saudi_emirati_alliance (käyty 11.10.2019).

Dawsari, Nadwa

15.5.2019. Twitter-tili. Päivitys klo 8.35.

5.7.2018. Twitter-tili.

<https://twitter.com/ndawsari/status/1014837258430701568?lang=en> (käyty 28.11.2019).

Doctors without Borders 7.11.2019. *Yemen: MSF hospital partially destroyed in Mocha attack.* <https://prezly.msf.org.uk/yemen-msf-hospital-partially-destroyed-in-mocha-attack#> (käyty 18.11.2019).

ECFR (European Council on Foreign Relations)/ Baron, Adam kesäkuu 2019. *Mapping the Conflict in Yemen.* <https://www.ecfr.eu/mena/yemen#cap6> (käyty 20.11.2019).

Embassy of the Federal Republic of Germany, Muscat 8.8.2019. *Important Information for holders of Passports of the Republic of Yemen.* <https://maskat.diplo.de/blob/2238358/5f7c4a50ec45ff0861b5ed2a650a8eac/information-yemeni-passports-data.pdf> (käyty 28.11.2019).

Equal Rights Trust kesäkuu 2018. *From Night to Darker Night. Addressing Discrimination and Inequality in Yemen.* https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/Yemen_EN_online%20version.pdf (käyty 28.11.2019).

Fenton-Harvey, Jonathan 14.10.2019. *Divisions restrict Southern Transitional Council, UAE ambitions in Yemen.* Al-Monitor. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/10/yemen-southern-movements-divisions-uae-influence.html#ixzz66NiCNrcj> (käyty 26.11.2019).

France 24 9.12.2019. *Peace deal for Yemen's south stumbles as deadline expires.* <https://www.france24.com/en/20191209-peace-deal-for-yemen-s-south-stumbles-as-deadline-expires> (käyty 16.12.2019).

The Guardian/ McKernan, Bethan

1.10.2019. *Yemen: Aden's changing alliances erupt into four-year conflict's newest front.* <https://www.theguardian.com/world/2019/oct/01/yemen-aden-changing-alliances-erupt-into-four-year-conflicts-newest-front> (käyty 26.11.2019).

30.9.2019. *'Now it's just ghosts': Yemenis living under the shadow of death by airstrike.* <https://www.theguardian.com/world/2019/sep/30/yemenis-living-under-the-shadow-of-death-by-airstrike> (käyty 20.11.2019).

27.3.2019. *Airstrike on remote Yemen hospital kills at least seven.* <https://www.theguardian.com/world/2019/mar/27/airstrike-on-remote-yemen-hospital-kills-at-least-seven> (käyty 25.11.2019).

HRW (Human Rights Watch)

15.8.2019. *Ethiopians Abused on Gulf Migration Route.* <https://www.hrw.org/news/2019/08/15/ethiopians-abused-gulf-migration-route> (käyty 28.11.2019).

22.4.2019. *Yemen: Houthi Landmines Kill Civilians, Block Aid.* <https://www.hrw.org/news/2019/04/22/yemen-houthi-landmines-kill-civilians-block-aid> (käyty 28.11.2019).

ICRC (International Committee of the Red Cross)

5.11.2019. *Yemen: Ongoing Fighting in Al Dhaela Province Triggers New Wave of Displacement.* <https://www.icrc.org/en/document/yemen-ongoing-fighting-al-dhaela-province-triggers-new-wave-displacement> (käyty 20.11.2019).

15.10.2019. *Childhood Interrupted: Conflict's Toll On Yemen's Children.* <https://www.icrc.org/en/document/yemen-childhood-interrupted-conflicts-toll-yemens-youth> (käyty 20.11.2019).

30.9.2019. *Yemen: 290 detainees released with facilitation of the ICRC.* <https://www.icrc.org/en/document/yemen-290-detainees-were-released-facilitation-international-committee-red-cross-icrc> (käyty 20.11.2019).

27.3.2019. *Yemen: Renewal of fighting is endangering tired, hungry and war-weary population.* <https://www.icrc.org/en/document/yemen-renewal-fighting-endangering-tired-hungry-and-war-weary-population> (käyty 20.11.2019).

International Crisis Group 5.11.2019. *The Beginning of the End of Yemen's Civil War?* <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/yemen/beginning-end-yemens-civil-war> (käyty 26.11.2019).

IOM (International Organization for Migration)

24.11.2019. *Rapid Displacement Tracking (RDT).* <https://displacement.iom.int/system/tdf/reports/Yemen%20DTM%20Rapid%20Displacement%20Tracking%20Update%20-%20Nov%2023%2C%202019.pdf?file=1&type=node&id=7134> (käyty 2.12.2019).

lokakuu 2019. *Flow Monitoring Points | Migrant Arrivals and Yemeni Returns from Saudi Arabia in September 2019.* https://displacement.iom.int/system/tdf/reports/YE-Migrants_FMR_Sep%202019_Dashboard_08102019.pdf?file=1&type=node&id=6820 (käyty 18.11.2019).

syyskuu 2019. *Cross Border Movements - Somalia.* https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/09_Somalia_FMP%20Dashboard_September_2019.pdf (käyty 18.11.2019).

25.6.2019. *Aden Migrant Situation. Report April - June 2019.* <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/IOM%20Yemen%20Report%20on%20Migrant%20Situation%20in%20Aden.pdf> (käyty 29.11.2019).

Jane's by IHS Markit 22.10.2019. *Yemen. Executive Summary.* Saatavilla: Jane's by IHS Markit-tietokannassa (<https://janes.ihs.com>) [edellyttää kirjautumista] (käyty 20.11.2019).

Mansour, Renad & Salisbury, Peter syyskuu 2019. *Between Order and Chaos. A New Approach to Stalled State Transformations in Iraq and Yemen.* Chatham House. <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2019-09-05-StateTransformationsIraqYemen.pdf> (käyty 22.10.2019).

Minority Rights Group marraskuu 2018. *Muhamasheen.* <https://minorityrights.org/minorities/muhamasheen/> (käyty 28.11.2019).

Moran, Benedict/ The New Humanitarian 23.3.2018. *Crossroads Djibouti: The African migrants who defy Yemen's war.* <http://www.thenewhumanitarian.org/photo-feature/2018/03/23/crossroads-djibouti-african-migrants-who-defy-yemen-s-war> (käyty 20.11.2019).

Mwatana heinäkuu 2019. *Withering Life*. <http://mwatana.org/wp-content/uploads/2019/07/Withering-Life-2.pdf> (käyty 3.12.2019).

Nagi, Ahmed 8.3.2019. *From Frying Pan to Fire*. Carnegie Middle East Center. https://carnegie-mec.org/diwan/78539?utm_source=rsemail&utm_medium=email&mkt_tok=eyJpIjoiWkRjMFpHSXhNV0V6WIRGayIsInQiOiJYbDI2WVQwbWxKVzRSR0JrWDYrUm80cmVwQ0JEdnhWeWZEYkNmVGJIjd0V0aWo5OTRzWFRGZzRVOEt5T2hnY3h4NDdFTlhiSjB2VmhkZTg5VUJvNWg3cVhEajVrNmU0eEcySjZyMGdTOFISZnVvdTVPdTU0Sml4bFp2UnkzSitrNCJ9 (käyty 29.11.2019).

The New Arab 18.5.2017. *Hajj ban for Yemenis with Houthi-issued passports*. <https://www.alaraby.co.uk/english/news/2017/5/18/hajj-ban-for-yemenis-with-houthi-issued-passports> (käyty 13.12.2019).

The New Humanitarian 4.10.2019. *Roundup: Yemen's war rattles on, a year after Khashoggi killing*. <https://www.thenewhumanitarian.org/news/2019/10/04/Yemen-war-Khashoggi-killing-food-cholera> (käyty 20.11.2019).

Norwegian Refugee Council 27.11.2019. *Reopening of Yemen's Sana'a airport for medical patients*. <https://www.nrc.no/news/2019/november/yemen-nrc-secretary-general-ian-egelands-reaction-to-saudi-led-coalitions-move-to-open-sanaa-airport-for-medical-patients/> (käyty 2.12.2019).

OCHA (Office for the Coordination of Humanitarian Affairs) 30.9.2019. *Yemen Commodity Tracker*. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/20191028_OCHA%20Yemen%20Commodity%20Tracker%20Sept%202019.pdf (käyty 18.11.2019).

OHCHR (Office for the Coordination of Human Rights)

20.8.2019. *Ta'izz Governorate Contamination Areas and Incidents*. <https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/GEE-Yemen/Taizz.pdf> (käyty 20.11.2019).

6.8.2019. *Press briefing note on Yemen*. <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24871&LangID=E> (käyty 29.11.2019).

12.7.2019. *Press briefing note on Yemen*. <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=24816&LangID=E> (käyty 29.11.2019).

Oxfam 22.10.2019. *15 million Yemenis see water supplies cut amid fuel crisis*. <https://reliefweb.int/report/yemen/15-million-yemenis-see-water-supplies-cut-amid-fuel-crisis> (käyty 18.11.2019).

Polgeonow 12.10.2019. *Yemen Control Map & Report - October 2019*. <https://www.polgeonow.com/2019/10/map-who-rules-yemen-southern-separatists.html> (käyty 29.11.2019).

Save the Children 9.12.2019. *Stockholm one year on: 33 children killed or injured every month in deadliest Yemeni towns*. <https://reliefweb.int/report/yemen/stockholm-one-year-33-children-killed-or-injured-every-month-deadliest-yemeni-towns> (käyty 16.12.2019).

Al-Rawhani, Osamah 17.10.2019. *A Strong Central State: A Prerequisite for Effective Local Governance in Yemen*. Arab Reform Initiative. https://www.arab-reform.net/wp-content/uploads/pdf/Arab_Reform_Initiative_en_a-strong-central-state-a-prerequisite-for-effective-local-governance-in-yemen_7202.pdf?ver=2e7f1edf6c4d3d1e5897fef8364000d5 (käyty 27.11.2019).

Reuters

26.11.2019. *Saudi-led coalition says it freed 200 Houthi prisoners*. <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security/saudi-led-coalition-says-it-freed-200-houthi-prisoners-idUSKBN1Y01NX> (käyty 27.11.2019).

25.11.2019. *REFILE-Saudi-led coalition carries out air strikes along Yemen's Red Sea coast*. <https://www.reuters.com/article/yemen-security/refile-saudi-led-coalition-carries-out-air-strikes-along-yemens-red-sea-coast-idUSL8N2853BM> (käyty 27.11.2019).

22.11.2019. *Saudi-led coalition air strikes in Yemen down 80%: U.N. envoy*. <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security/saudi-led-coalition-air-strikes-in-yemen-down-80-u-n-envoy-idUSKBN1XW1QQ> (käyty 27.11.2019).

27.10.2019. *Factbox: Islamic State still dangerous despite Baghdadi's death*. <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-baghdadi-group-factbox/factbox-islamic-state-still-dangerous-despite-baghdadis-death-idUSKBN1X60F5> (käyty 27.11.2019).

20.9.2019. *Saudi-led coalition launches military operation north of Hodeidah in Yemen*. <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security/saudi-led-coalition-launches-military-operation-north-of-hodeidah-in-yemen-idUSKBN1W434R> (käyty 27.11.2019).

30.8.2019. *Islamic State claims suicide bomb attack on separatist fighters in Yemen's Aden - Amaq*. <https://uk.reuters.com/article/uk-yemen-security-islamicstate/islamic-state-claims-suicide-bomb-attack-on-separatist-fighters-in-yemens-aden-amaq-idUKKCN1VK1WA> (käyty 29.11.2019).

Rogers, Joshua 2019. *Local Governance in Yemen: Theory, Practice, and Future Options*. Berlin. Berghof Foundation. Saatavilla: https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/BF_Local_Governance_in_Yemen_2019.pdf (käyty 28.11.2019).

Saba 14.4.2019. *'Passports issued by Houthis invalid', Passports and Immigration Dept. confirms*. <https://www.sabanew.net/viewstory/48287> (käyty 28.11.2019).

Al-Sahwah

14.10.2019. *UAE militants block govt-held Taiz from passports, issue them to Houthis in absentia*. <http://www.alsahwa-yemen.net/en/p-33703> (käyty 13.12.2019).

28.2.2017. *Yemen asks countries not to deal with passports issued by Houthis*. <http://www.alsahwa-yemen.net/en/p-4485> (käyty 16.12.2019).

Al-Sakkaf, Nasser 16.7.2019. *In Taiz, some Yemenis choose war – and home – over displacement*. The New Humanitarian. <https://www.thenewhumanitarian.org/news-feature/2019/07/16/taiz-yemen-war-displacement> (käyty 29.11.2019).

Salisbury, Peter elokuu 2018. *A Multidimensional Approach to Restoring State Legitimacy in Yemen*. The LSE-Oxford Commission on State Fragility, Growth and Development. <https://www.theigc.org/wp-content/uploads/2018/08/Legitimacy-in-Yemen-2018.pdf> (käyty 27.11.2019).

Sana'a Center for Strategic Studies

10.11.2019. *Riyadh Picks Up the Pieces – The Yemen Review, October 2019*. <https://sanaacenter.org/publications/the-yemen-review/8363#Progress-Emerges-on-Aspects-of-the-Stockholm-Agreement> (käyty 27.11.2019).

5.8.2019. *An Interim Capital of Carnage – The Yemen Review, July 2019*. <https://sanaacenter.org/publications/the-yemen-review/7941> (käyty 27.11.2019).

Security Council 31.7.2019. *Ninth Report of the Secretary-General on the Threat Posed by ISIL (Da'esh) to International Peace and Security and the Range of United Nations Efforts in Support of Member States in Countering the Threat*. Saatavilla: https://www.ecoi.net/en/file/local/2014117/S_2019_612_E.pdf (käyty 28.11.2019).

Shaker, Naseh 12.9.2019. *How UAE airstrikes on government forces changed military map in Aden*. Al-Monitor. <https://www.al-monitor.com/pulse/originals/2019/09/yemen-aden-saudi-uae-rift-talks-separatists-government.html#ixzz66NoLOWAQ> (käyty 26.11.2019).

Transfeld, Mareike 22.11.2019. *Peace and State Fragmentation in Yemen*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/sada/80399> (käyty 29.11.2019).

UN (United Nations)

28.11.2019. *New attack kills more civilians in Sa'ada Governorate*. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/New%20attack%20kills%20more%20civilians%20in%20Sa%27ada%20Governorate.pdf> (käyty 2.12.2019).

22.11.2019. *Scores of civilians killed and wounded in Sa'ada Governorate*. <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Scores%20of%20civilians%20killed%20and%20wounded%20in%20Sa%27ada%20Governorate.pdf> (käyty 2.12.2019).

27.5.2019. *Yemen update: UNICEF chief condemns attack in Taiz that claims lives of seven children*. <https://news.un.org/en/story/2019/05/1039201> (käyty 29.11.2019).

14.2.2019. *Humanitarian crisis in Yemen remains the worst in the world, warns UN*. <https://news.un.org/en/story/2019/02/1032811> (käyty 29.11.2019).

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees)

15.11.2019. *Yemen. UNHCR Operational Update*. <http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/UNHCR%20Yemen%20Operational%20Update%20-%2015NOV19.pdf> (käyty 2.12.2019).

31.5.2019. *Amid worsening conditions in Yemen, more Somali refugees opt to return*. <https://www.unhcr.org/news/briefing/2019/5/5cf0e7eb4/amid-worsening-conditions-yemen-somali-refugees-opt-return.html> (käyty 2.12.2019).

UNHRC (United Nations Human Rights Council) 3.9.2019. *Report of the Group of Eminent International and Regional Experts on Yemen on the human rights situation*. Saatavilla: https://www.ecoi.net/en/file/local/2017060/A_HRC_42_CRP_1.docx (käyty 26.11.2019).

UNICEF (United Nations International Children's Fund) Syyskuu 2019. *Yemen. Humanitarian Situation Report*. Saatavilla:

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/UNICEF%20Yemen%20Humanitarian%20Situation%20Report%20-%20September%202019.pdf> (käyty 18.11.2019).

USDOS 21.6.2019. *Yemen 2018 International Religious Freedom Report*.

<https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/05/YEMEN-2018-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> (käyty 13.12.2019).

Voice of America/ Schlein, Lisa 5.10.2019. *Scores of Somali Refugees Return Home From Yemen*. <https://www.voanews.com/africa/scores-somali-refugees-return-home-yemen> (käyty 2.12.2019).

WFP (World Food Programme)

Lokakuu 2019. *Yemen. Emergency Dashboard. October 2019*.

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/WFP-0000110159.pdf> (käyty 18.11.2019).

Syyskuu 2019. *WFP Yemen. Situation Report #9*.

<https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/WFP%20Yemen%20External%20Situation%20Report%20-%20September%202019.pdf> (käyty 18.11.2019).

Xinhuanet 8.9.2019. *Al-Qaida fighters deployed in key district of Yemen's southern province*. http://www.xinhuanet.com/english/2019-09/08/c_138375943.htm (käyty 29.11.2019).

Xinhuanet/ Abdo, Murad

22.7.2019. *Feature: War-torn Yemen struggles to deal with influx of illegal African immigrants*. http://www.xinhuanet.com/english/2019-07/22/c_138248496.htm (käyty 29.11.2019).

26.4.2019. *Feature: Detained African migrants face harsh conditions in Yemen's Aden*. http://www.xinhuanet.com/english/2019-04/26/c_138009942.htm (käyty 29.11.2019).

Zimmerman, Katherine/ Critical Threats 6.3.2019. *Testimony: Taking the Lead Back in Yemen*. <https://www.criticalthreats.org/reports/taking-the-lead-back-in-yemen> (käyty 26.11.2019).